ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ

ИЗДАНИЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И КУЛТУРА

Брой 10 (494) година XXXVII — декември 2019 – януари 2020 година

Глобалната бедност отново е във фокуса на световните икономически изследвания

На стр. 6

Министърът на образованието участва в конференция на Пловдивския университет

На стр. 2

Избрани бяха новите факултетни ръководства

На стр. 5

Словесен автопортрет на поета Кирил Христов

На стр. 19

На всички студенти, преподаватели и служители от Пловдивския университет пожелаваме весела Коледа и щастлива Нова година!

Редакцията

В броя ще прочетете още:

- Филипополският събор от 343 година и арианството на Изток
- Пловдивският университет посрещна студенти русисти от седем държави
- V научна конференция за студенти, докторанти и млади учени „Предизвикателства в химията“
- „Ужасно хубаво!“ / „Гениално грозно!“ – за езиковите парадокси на експресията
- Отлично начало на спортната година за отборите на Пловдивския университет

Министърът на образованието и науката участва в конференция на Пловдивския университет

В конференцията „Компетентностно базирано образование и педагогиката на 21. век“, която се проведе на 18 ноември 2019 г. в зала „Компас“ на Пловдивския университет, взеха участие преподаватели от педагогически факултети на български университети, представители на Министерството на образованието и науката, общински образователни администрации и експерти от регионалните управления на образованието, учители и директори на образователни институции, представители на работодателски организации и учителски синдикати, неправителствени организации, докторанти и студенти.

Министър Красимир Вълчев отговаря на въпроси от участниците в конференцията

С приветствия към тях се обърнаха заместник-ректорът на ПУ „Паисий Хилендарски“ доц. д-р Мария Стоянова, която прочете поздравителен адрес от ректора проф. д-р Румен Младенов, проф. д-р Владимира Ангелова, декан на Педагогическия факултет в университета, и д.ик.н. Янка Такева, председател на Съюза на българските учители. Форумът бе посветен на 35-годишнината на катедра „Педагогика и управление на образованието“ към Педагогическия факултет на нашето висше училище.

„Знания и умения се придобиват, когато успеем да мотивираме интереса на учениците. Това е преходът от 20-и към 21-ви век, който образователните системи трябва да направят. Днешните ученици през следващите 40 – 50 години ще бъдат активно ангажирани на пазара на труда. От тях ще се изискват умения за задълбочено взаимодействие с машини, базирани на изкуствен интелект, и задълбочени умения в областта на дигиталната креативност. Една голяма част от професиите ще предполагат взаимодействие, ако не с машини, то с алгоритми, и ние трябва да ги подготвим за това“. Това каза министърът на образованието и науката Красимир Вълчев, който също се включи в работата на конференцията. „Всяко дете, всеки един от нас учи много повече извън училище, отколкото в клас. Промяната ще се изразява в това учителят да бъде по-малко лектор и повече вдъхновител. Тази промяна трябва да засегне културата на иновации в системата и да се стимулират креативните учители. Ние също ще стимулираме с всички мерки и инструменти, с които разполагаме“, каза още министър Вълчев.

Според него преходът към образованието на 21. век ще включва промяна в учебните програми, ще се прилага компетентностният подход и вплитането на т.нар. „свързващи компетентности“ във всички учебни програми. Методите на преподаване трябва да бъдат интердисциплинарни и в по-голяма степен да провокират интереса за учене на децата. Трябва да се променят и учебно-изпитните програми и материали.

Конференцията, посветена на 35-годишнината на катедра „Педагогика и управление на образованието“, премина при голям интерес

„Цялата тази промяна е формулирана като компетентностен подход, но тя включва много повече от това да приложим ключовите компетентности, които бяха възприети със Закона за предучилищното и училищното образование през 2016 г. Базовите компетентности, които винаги са били в системата на образованието, са езиковите, комуникативните, чуждоезиковите, математическите, по природни и хуманитарни науки, както и задължителните в последните десетилетия предприемачески, граждански и обществени компетентности и дигиталните умения“, припомни министърът.

„Важна цел е да видим възможностите за прилагане на компетентностния подход в българското училищно образование и през призмата на тези възможности да дискутираме как можем да променим и базовата подготовка на бъдещите учители“, заяви проф. д-р Галин Цоков, ръководител на катедра „Педагогика и управление на образованието“ в Пловдивския университет.

„По мое мнение това, което трябва да се промени, е самото съдържание на педагогическата подготовка от гледна точка на навлизането на концепцията на конструктивизма. Трябва да се използва и интердисциплинарно обучение за работа в екип на бъдещите учители и заедно с това да се промени и моделът на практическата подготовка, като тя се засили, така както е в други образователни системи, например в Естония. Там подготвянето на младите учители продължава 1 година след като завършат университет. Така те получават възможност по-успешно да се адаптират и да развият своите педагогически компетентности“, обясни проф. Цоков.

Според него у нас това е въпрос на преговори между университетите и базовите институции – училища, с които имат договор за провеждане на практически занятия. Проблемът е, че това е свързано с финансиране на тази подготовка, каквато университетите на този етап не могат да си позволят. Около 15 – 20% от учебното съдържание включва практика на педагогическите специалности. Добре е този процент да се повиши. ПУ „Паисий Хилендарски“ работи в Пловдив с няколко десетки базови училища и градини, а на учители от тези институции университетът дава възможност за безплатни квалификационни обучения.

„Ще има повече средства за практики на всички завършващи с педагогическа правоспособност“, съобщи Красимир Вълчев. „Повишаваме догодина, макар и само за първи курс, нормативa за професионалните направления „Педагогика“ и „Педагогика на обучението по...“. В проектобюджета са планирани 10 млн. лева за национални програми в системата на висшето образование. Целта е да подпомогнем висшите училища да разработят определени политики или да ги насочим към конкретни дейности. Ще ги стимулираме да променят учебните програми, особено тези, които са в педагогически професионални направления“, каза още образователният министър.

С част от планираните 10 млн. лева ще бъдат осигурени стипендии за учениците с най-добри резултати от ДЗИ по български език и литература, които изберат педагогическо образование и някои инженерни специалности, в които има най-голям дефицит. „Много е важно какво висше образование ще получат най-изявените ученици. Най-добрите образователни системи са тези, в които най-добрите ученици избират педагогическата професия. Най-добре развити индустриално и технологично са държавите, в които най-добрите ученици стават инженери“, коментира министър Вълчев.

„Пловдивски университет“

Пловдивският университет посрещна студенти русисти от седем държави

Анастасия КЕХАЙОВА – Център за руски език и култура

Деветото издание на Международния научно-практически семинар по превод за студенти русисти „Обучение по преводаческо майсторство“ се проведе от 13 до 17 ноември 2019 г. в Пловдив. Форумът е съвместен проект на ПУ „Паисий Хилендарски“ и фонд „Русский мир“ и се реализира от Центъра за руски език и култура със съдействието на Катедрата по руска филология на Пловдивския университет.

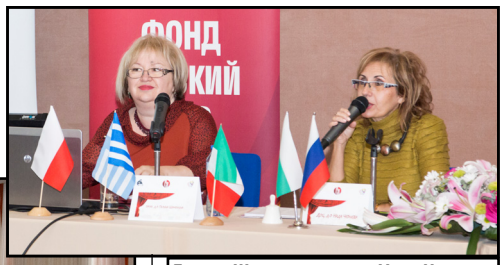

Галина Шамонина и доц. Надя Чернева

Откриването на форума

Международният научно-практически семинар по превод за студенти русисти заема особено важно място в академичния календар на Пловдивския университет през последните девет години и е запазена марка и емблема на Центъра за руски език и култура към университета. Младежкият форум без аналог в европейската академична практика е предназначен за студенти, изучаващи руски език, като обединява младите бъдещи преводачи на прага на професионалната им кариера и се радва на нарастващ интерес от страна на целевата аудитория. За почти 10-годишната си история семинарът се нарежда сред едни от най-ярките събития, насочени към разпространяването на руския език и култура и подкрепяни от фонд „Русский мир“.

Тази година семинарът тематично бе посветен на Годината на театъра в Русия и протече под надслов „Театърът като превод и преводът като театър“, а участници в единствения по рода си младежки преводачески научно-образователен форум станаха над 50 представители на тринадесет университета от България, Сърбия, Гърция, Турция, Полша, Италия и Унгария.

При откриването на семинара Роберт Шестаков, представител на министерството на образованието и науката при Посолството на Руската федерация в България, поздрави участниците и организаторите и сподели, че за самия него удоволствието да е част от събитието, е двойно – първо, защото то има ежегоден характер и утвърдени традиции, и второ, защото самият Роберт Робертович е преводач от български и от английски език.

Приветствие от ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“ проф. д-р Румен Младенов поднесе заместник-ректорът по научно-изследователска и издателска дейност проф. д-р Теменужка Йовчева. Проф. Йовчева подчерта, че този семинар е бил и винаги ще бъде значимо събитие в календара на студентския живот на младите русисти в Европа, които се занимават с превод, и от името на ректора изрази благодарност към фонд „Русский мир“ и изпълнителния му директор за управлението на руските центрове и кабинети и образователните програми, за неизменната подкрепа и ползотворното сътрудничество с Пловдивския университет.

Поздравителният адрес от извънредния и пълномощен посланик на Република България в Русия Н. Пр. Атанас Кръстин бе прочетен от д-р Марианна Конова – трети секретар и правителствен преводач към същото посолство. „Днес ви е събрал руският език и неговият превод, а преводът е диалог на култури, обмен на светогледи и светопознаване. Надявам се, че сред вас се намират хората, които ще превърнат преводачеството в професия“, казва в писмото си до участниците Атанас Кръстин.

Доц. д-р Надя Чернева прочете приветствието на изпълнителния директор на фонд „Русский мир“ Владимир Вячеславович Кочин. „За годините на своето съществуване семинарът стана едно от важните събития за преводачите русисти не само в България, но и в Европа. Литературният превод, на който е посветен семинарът, дава възможност на читателите по света да се запознаят с великата руска литература, да се докоснат до културните съкровища на Русия, като театъра и киното“, се казва в поздравителния адрес на Кочин.

„Така както преводачите намират мостовете от думи между езиците, така и танцуващите актьори съграждат мостове от движения, чиито послания нямат нужда от думи, за да бъдат разбрани. Те самите са превод между културите и човеците. Тъй както вярвам, че няма непреводим текст, така вярвам, че няма неразбираем театър, че човешкото слово и тяло са в непрестанна симбиоза и непрестанно предизвикателство“, с тези думи завърши приветствието на декана на Филологическия факултет проф. д.ф.н. Вера Маровска, прочетено при откриването на семинара от заместник-декана доц. д-р Елена Гетова.

Поздравителни адреси бяха изпратили още кметът на Пловдив Здравко Димитров, областният управител Дани Каназирева, почетният консул на РФ в Пловдив Георги Гергов и ректорът на ВСУ „Черноризец Храбър“.

Програмата на семинара включи лекции, майсторски класове и практикуми, водени от изтъкнати руски и български специалисти в областта на превода и театралното изкуство.

В двете лекции и майсторския си клас проф. Ефремов разкри значимостта на театъра като особен код на съвременния руски език и култура, проблемите при екранизацията на класически литературни текстове и спецификата на драматургичния текст от XIX век като източник на битийно описание на руската действителност.

В практикума си по превод проф. д-р Галина Шамонина от ВСУ „Черноризец Храбър“ запозна участниците в семинара с лексикалните, синтактичните и морфологичните особености на дипломатическия стил.

Доц. д-р Олга Василиева от Държавния институт за театрално изкуство (ГИТИС) и Държавния институт по кинематография (ВГИК) в Москва проведе майсторските класове: „Актьорски тренинг за преводачи“ и „Игра без думи. Етюди и импровизации по зададена тема“. В изкуството на театралния превод въведе слушателите д-р Марианна Конова от Софийския университет.

Как програмите за машинен превод, или т. нар. САТ инструменти, могат да бъдат полезни на преводача, демонстрира доц. д-р Юлияна Чакърова, ръководител на катедра „Руска филология“ в Пловдивския университет, а Таня Атанасова, преподавател в същата катедра, проведе практикум по художествен превод.

След занятията си в предпоследния ден на семинара участниците имаха възможността да се срещнат с Андрей Геласимов – съвременен руски писател и режисьор, доцент в Литературния институт „Максим Горки“ и автор на текста на акцията *Тотальный диктант* за 2020 г.

Медиен партньор на събитието по традиция е националното издателство „АзБуки“, в чиито издания ще бъдат публикувани най-добрите преводи от трите преводачески практикума.

За ефективната организация на форума допринесоха гостоприемството и високият професионализъм на всички нива и екипи на гранд хотел „Пловдив“, а благодарение на Общинския институт „Старинен Пловдив“ участниците имаха възможността да усетят атмосферата на хилядолетния град.

Всички, които бяха част от тренировъчните форми в семинара, получиха сертификати и изразиха специална благодарност към фонд „Русский мир“ и ПУ „Паисий Хилендарски“ – съорганизатор на уникалния за европейската академична практика младежки форум.

Конференция за студенти и докторанти, посветена на политиката на сближаване на ЕС за икономическото и социалното развитие на местно и регионално ниво

Павлина НИКОЛОВА,
Европейски информационен център „Европа директно – Пловдив“

Политиката на сближаване – Европейският фонд за регионално развитие, Кохезионният фонд и Европейският социален фонд присъстват във всекидневието на европейските граждани вече повече от над 30 години. Тази политика е най-близко до гражданите, тъй като тя подпомага програми за актуални 11 тематични цели с една трета от бюджета на Европейския съюз. Въпреки това хората не са напълно наясно за добавената стойност на политиката на сближаване за техните региони.

Това бе и причината Факултетът по икономически и социални науки (ФИСН) и Информационният център „Европа директно – Пловдив“ в партньорство с Юридическия факултет, Философско-историческия факултет, Студентския съвет на ПУ и Клуба на мениджъра при ФИСН на 29 ноември 2019 г. да организират и проведат публична конференция на студенти и докторанти на тема „Приносът на политиката на сближаване на Европейския съюз за икономическото и социалното развитие на местно и регионално ниво“.

Явно интересът към тематиката е голям, защото в конференцията се включиха над 80 участници както от Пловдивския университет, така и представители на местните институции, граждански организации и ученици от пловдивските гимназии.

Събитието беше открито с приветствия от доц. д-р Станимир Кабаиванов, декан на Факултета по икономически и социални науки, и заместник-кмета на Община Пловдив г-н Георги Титюков.

В хода на конференцията участниците имаха възможност да се запознаят с актуалното приложение на политиката на сближаване на ЕС и нейното значение за ежедневния живот на европейския гражданин, представен от ръководителя на Информационния център „Европа директно – Пловдив“ г-н Красимир Лойков.

Специалният гост от Европейската комисия г-жа Мариана Христчева, ръководител на отдел „Оценка и европейски семестър“, очерта пред младите хора насоките по проблема „Какво да очакваме от европейската регионална политика в новия програмен период на ЕС (2021 – 2027 г.)“.

По време на конференцията бяха дискутирани множество проблеми

В следобедните часове на конференцията участниците проведоха изследвания и направиха оценка на ползите за гражданите от реализирани проекти по политиката на сближаване на ЕС в Пловдив и региона. Екипи от млади изследователи успяха да проучат 12 реализирани вече проекта в Пловдив и региона в сферите на растежа, инвестициите и работните места, инфраструктурата и жизнената среда, културата и туризма, развитието на човешките ресурси и доброто управление. Изследваните проекти бяха представени чрез мултимедийни презентации, така че всички работни екипи имаха възможност да се запознаят с постигнатите конкретни резултати, ползите за хората от тях и приложението на политиката на сближаване на ЕС на местно ниво.

Пловдив разказва за себе си в Прага

Елка ПЕТРОВА – спец. „Славистика“, V курс

Сгушил между своите величествени хълмове спомени за отминали времена, гордо разнасящ по старите си калдъръмени улици ехото от стъпките на древни цивилизации и спотаил зад всеки свой ъгъл разкази за неповторима хармония между култури, езици и традиции, Пловдив е добил облика на феномен, подчинен на необичаен и безконечен ритъм на живот.

Да пренесе своите слушатели върху картата на времето, да ги разходи из пътеките на историята на града, да представи идеите за приемственост, уникалност на едно явление и за умението на Пловдив да обрисува функциониращи цивилизационни модели, имаше за цел презентацията, организирана като част от дейностите по фундаменталния научен проект, подкрепен финансово от Фонд „Научни изследвания“ към МОН, на тема „Пловдив – от мултиезиков и мултикултурен център на Източна Румелия до Европейска столица на културата“. Презентацията беше представена на 25.11.2019 г. пред ученици от гимназиалния етап на обучение в БСУ „Петър Берон“ в град Прага, Чехия. В програмата на събитието бяха включени разнообразни интерактивни игри, които провокираха въображението и подтикваха гостите от слушатели

Елка Петрова представя проекта

да се превърнат в активни участници. Всеки от присъстващите ученици получи и специално подготвен тематичен подарък, който да се опита да озари ежедневието му с усмивка, да го пренесе за мъничко в родината и да му напомня за колоритността и изключителността на Пловдив.

Новите факултетни ръководства

През есента на настоящата година в седем от факултетите на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ се проведоха избори за нови ръководства. Ето кои са деканите и техните заместници.

Факултет по математика и информатика

Проф. Ангел Атанасов Голев – декан

Заместник-декани:
проф. д-р Боян Георгиев Златанов
доц. д-р Николай Величков Павлов
доц. д-р Добринка Василева Милушева-Бойкина
доц. д-р Владимир Николаев Вълканов
доц. д-р Марта Костадинова Теофилова

Химически факултет

Доц. д-р Веселин Йорданов Кметов – декан

Заместник-декани:
проф. д-р Гинка Атанасова Антова
доц. д-р Пламен Ангелов Ангелов

Биологически факултет

Доц. д-р Соня Костадинова Трифонова – декан

Заместник-декани:
доц. д-р Гана Минкова Гечева
проф. д-р Велизар Костадинов Гочев
проф. д-р Теодора Атанасова Стайкова
проф. д-р Галина Тенева Яхубян

Педагогически факултет

Проф. д-р Владимира Стефанова Ангелова – декан

Заместник-декани:
проф. д.п.н. Валентина Стойчева Маргаритова
доц. д-р Ани Христова Епитропова
доц. д-р Хилда Нишан Терлемезян

Филологически факултет

Доц. д.ф.н. Константин Иванов Куцаров – декан

Заместник-декани:
доц. д-р Ани Иванова Кемалова
доц. д-р Борян Георгиев Янев
доц. д-р Елена Славова Гетова
доц. д-р Димитър Тодоров Кръстев
Научен секретар:
гл. ас. д-р Милена Ангелова Кацарска

Юридически факултет

Доц. д-р Даниела Севдалинова Дончева – декан

Научни секретари:
гл. ас. д-р Ангел Йорданов Шопов
доц. д-р Христо Йорданов Паунов

Факултет по икономически и социални науки

Доц. д-р Станимир Иванов Кабаиванов – декан

Заместник-декани:
доц. д-р Маргарита Любенова Русева
доц. д-р Йорданка Георгиева Любецка
Научни секретари:
доц. д-р Веселина Тонева Жекова
доц. д-р Юлия Владимирова Попова

Департамент по езикова и специализирана подготовка

Доц. д-р Красимира Ангелова Чакърова – директор

V научна конференция за студенти, докторанти и млади учени „Предизвикателства в химията“

На 22 и 23 ноември 2019 година се проведе Петата конференция за студенти, докторанти и млади учени „Предизвикателства в химията“. Тя бе посветена на Международната година на Периодичната система на химичните елементи и 100 години от създаването на Международния съюз за чиста и приложна химия (IUPAC).

Конференцията бе открита от председателя на организационния комитет доц. д-р Стоянка Николова, а думи на приветствие към участниците отправиха заместник-ректорът на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ доц. д-р Мария Стоянова и деканът на Химическия факултет доц. д-р Веселин Кметов.

Обща снимка на гостите и участниците в конференцията

На конференцията бяха представени общо 34 доклада, от които 22 постерни доклада. Участие взеха представители от различни университети и организации в страната: Софийския университет, Химикотехнологичния и металургичен университет, Медицинския университет – Пловдив, Института по обща и неорганична химия към БАН, Института по органична химия с център по фитохимия към БАН, фирма „ИдеяКонсулт“, както и участници от Пловдивския университет.

Голям интерес предизвикаха пленарните доклади, представени от доц. д-р Веселин Тончев от Софийския университет, чиято тема беше „Модел на кристален растеж без съпътстващо зародишообразуване“; доц. д-р Мария Марудова от Физико-технологичния факултет към ПУ „Паисий Хилендарски“ – „Полиелектролитни многослойни филми за контролирано освобождаване на лекарствени вещества“, и доц. д-р Нина Желязкова, представител на бизнеса от фирма „ИдеяКонсулт“, на тема: „Отворен код и отворени данни за приложения на химичната и наноинформатиката“. В началото на годината фирма „ИдеяКонсулт“ бе отличена от Министерството на образованието и науката като една от изявените бизнес организации, участници в програмата „Хоризонт 2020“ на Европейския съюз.

Докладите на студентите, докторантите и младите учени бяха разпределени в две секции с по шест доклада, обхващащи различни тематики в областта на нанотехнологията, мониторинга на въздуха, синтеза на нови съединения, идентификацията на органични съединения чрез използването на съвременни методи за анализ и др.

Конференцията бе посетена от множество студенти на факултета, които имаха възможността да се запознаят с научната работа на свои преподаватели, колеги и учени от други научни звена.

Сборникът с резюмета на представените устни и постерни доклади, както и снимков материал от Петата конференция за студенти, докторанти и млади учени „Предизвикателства в химията“ могат да бъдат разгледани на сайта на конференцията: scc.uni-plovdiv.net

Организационният комитет на конференцията

За Нобеловата награда по икономика – 2019 г.

Или защо глобалната бедност отново е във фокуса на световните икономически изследвания

Доц. д-р Атанас ВЛАДИКОВ

Традиционно в Деня на Нобел – 10 декември, ще се състоят тържествените церемонии по връчване на годишните Нобелови награди за постижения в различни области на науката. На практика церемониите ще се проведат в две скандинавски столици: в Стокхолм (Швеция), където ще бъдат връчени наградите за постижения в областта на физиката, химията, физиологията или медицината, литературата и икономическите науки; и в Осло (Норвегия), където ще се връчи Нобеловата награда за мир.

Церемонията в Стокхолм се планира да протече в Концертната зала на града, а в Осло ще се проведе в Голямата градска зала. Във връзка с Нобеловите награди, които ще бъдат дадени в Стокхолм, церемонията е планирано да се подчини на най-високия етикет в западноевропейския дрескод – „уайт тай“ (White Tie). Този тип облекло изисква от мъжете гости да бъдат облечени с фрак, което ги задължава да се съобразят с формата на така поставената церемония.

На практика вариации и импровизации като смокинг, сако и др. под. не се допускат; изисква се още бяла риза с бяла папийонка – всичко друго е недопустимо за носене в този кралски етикет и същевременно държавен протокол.

Изискванията по протокол са малко по-разчупени за присъстващите дами, като се позволява да се носи дълга бална рокля в подходящи цветове, но задължително в един тон; подходящи бижута, но ненатрапващи се, кожено наметало и дълги бели ръкавици.

Всички тези предпоставки – избраният дрескод, избраната концертна зала, редът за заемане на местата и провеждане на цялата церемония, вдигат ранга на събитието до възможността кралят на Швеция да присъства на тази церемония и да награди със златен медал и диплом номинираните за награди лица в добавка към сумата, която е

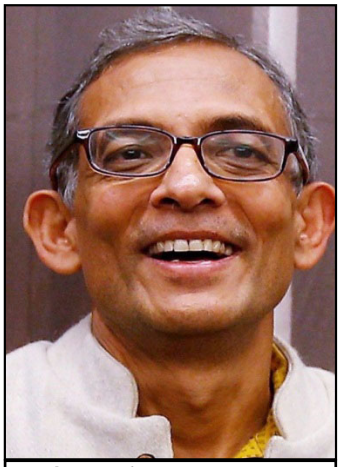

Проф. д-р Абхиджит Банерджи – Масачузетски технологичен институт, САЩ

предвидена – 9 милиона шведски крони (или около 1 милион щатски долара) за всяка категория. Медалите са от 18-каратов „електрум“ (смес от злато и сребро) с покритие от 24-каратово злато.

Номинациите на лауреатите по икономически науки се правят от Кралската академия на науките на Швеция, а наградният фонд за постижения в тази област се осигурява от Централната банка на Швеция, тъй като икономическите науки не са били посочени първоначално от Алфред Нобел в неговото завещание.

Тази година през месец октомври бяха обявени номинациите за Нобелови награди по икономика и те отиват при трима икономисти от САЩ: проф. д-р Майкъл Кремър от Харвардския университет, проф. д-р Естер Дюфло (Esther Duflo; р. 1972 г.) и проф. д-р Абхиджит Банерджи (Abhijit Banerjee; р. 1961 г.) – и двамата са водещи икономисти от Масачузетския технологичен институт, но също и семейство от 2015 г.

Основен фокус в научните изследвания и на тримата икономисти е проблемът с бедността и икономическите неравенства. Темата продължава да е особено актуална и в развитите, и в развиващите се страни, като те тримата доразвиват значима част от теориите и идеите в областта на проблемите на

Проф. д-р Естер Дюфло – Масачузетски технологичен институт, САЩ

„дивелъпмънт икономиката“ (икономиката на развитието). И тримата професори изследват от почти две десетилетия проблема за глобалната бедност и възможностите за трансформация на глобалните икономически отношения, така че да се редуцират икономическите неравенства между социалните слоеве и да се потърсят реални решения чрез насърчаване на схемите за микрофинансиране, на семейното предприемачество и на възможностите за включване в стопанския оборот на икономическите аутсайдери – особено в страните от Третия свят и развиващите се страни.

И тримата икономисти изследват чрез различни методи и подходи как да се осъществи връзката между ползата от труда на бедните социални слоеве с възможностите за достъп до реални икономически блага, като прясна вода, електричество, достъп до телевизия и други стандарти на цивилизационния прогрес в развитите страни. Например в едно от изследванията на проф. Банерджи се показва, че в северния индийски щат Раджастан (с население около 70 милиона души) бедното население на практика няма изобщо никакъв достъп до телевизия, а огромна част от населението харчи почти 70 – 74% единствено и само за прехрана и преживяване до следващия ден. За Никарагуа

Проф. д-р Майкъл Кремър – Харвардски университет, САЩ

той установява, че едва около 20% от бедното население притежава телевизори и едва половината от населението има радиоустройства.

Тримата икономисти отново „бият камбаната“, че световната общественост следва да насочи усилията си към решаване на проблемите с бедността, защото в много региони на планетата проблемът с глобалната бедност става необратим.

Глобалните индикатори показват, че около 2,5 милиарда души разполагат с по-малко от 2 щатски долара на ден, а около почти 1 милиард не разполагат с доход, който да е достатъчен да се нахранят изобщо за деня.

Всяка година около 5 милиона деца под 5-годишна възраст умират от болести, които биха могли да бъдат излекувани с относително нескъпо лечение по стандартите на развитите страни. Нещо повече, около половината деца в света не завършват училище и напускат образователната система без елементарни способности да четат, пишат и смятат.

Тримата икономисти в различни свои трудове – заедно и поотделно, обръщат сериозно внимание върху цената на достъпа до факторите за дългосрочен икономически растеж – здраве и образование. Оказва се, че според техните изследвания цената на достъпа до

На стр. 7

Филолози от Университета участваха във форума „Българска граматика“

Ас. д-р Енчо ТИЛЕВ

За шести път Българската академия на науките бе домакин на едно от авторитетните събития в българистичния календар – форума „Българска граматика“. Тази година той се проведе на 17 октомври, а организатори бяха Институтът за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН и Югозападният университет „Неофит Рилски“. През 2016 г. съорганизатор на събитието беше Пловдивският университет, като темата тогава бе „Функционалната граматика – постижения и перспективи“.

Участниците и гостите на събитието бяха приветствани от проф. д-р Светла Коева, директор на ИБЕ, и от доц. д-р Борислав Попов, съорганизатор от страна на ЮЗУ. Докладите в тазгодишното издание на форума бяха обединени от надслова „Граматичните системи в синхрония и диахрония“, а участници бяха представители на различни лингвистични школи от Института за български език, Софийския, Пловдивския, Великотърновския, Шуменския и Югозападния университет. Пленарни доклади изнесоха чл.-кор. проф. д.ф.н. Стоян Буров (ВТУ, *Зависимост и йерархия между граматичните системи*), проф. д.ф.н. Стефана Димитрова (ИБЕ, *Разбирането за категория като важен фактор за развитието на лингвистичните парадигми*), доц. д-р Борислав Попов (ЮЗУ, *Триелементен структурен модел в индоевропейските граматични системи като проекция на митологичните представи и на човешкото познание за света*), проф. д.ф.н. Максим Стаменов (ИБЕ, *Две хипотези за характера и резултатите от взаимодействието на граматичните системи в Балканския езиков съюз*) и проф. д-р Лилия Илиева (ЮЗУ, *Българската граматика през ситото на книжовния език и Европейският езиков съюз* (*SAE*).

Учени от всички университети и БАН се включиха във форума „Българска граматика“

Изследванията във втората част на форума бяха фокусирани върху проблеми, свързани с типологията на граматичните категории, детската и разговорната реч, машинния превод, степенуването в интернет форумите и др. С доклади участваха и доц. д-р Петя Бъркалова (*От най-близкия род към видовата характеристика*) и ас. д-р Енчо Тилев (*Категориалните и некатегориалните значения като конституиращи елементи на езиковата система*) от Филологическия факултет на Пловдивския университет.

В края на събитието бе проведена и научна сесия, посветена на 160-годишнината от рождението на акад. Ал. Теодоров-Балан и 60-годишнината от смъртта му, като научните приноси на изтъкнатия славист бяха представени от проф. д-р Й. Тишева и доц. д-р К. Чаралозова. Традиционният вече форум ще се проведе и през 2020 г., а съорганизатор за втори път ще бъде Великотърновският университет.

За Нобеловата награда...

От стр. 6

такъв тип „блага“ е непосилна за масовата част от населението в бедните страни.

Икономическият подход, който те предлагат в своите изследвания и експерименти за решаване на проблема с глобалната бедност, е, че не може да съществува едно единно глобално решение, а следва даден проблем да се „раздроби“ на малки части, да бъде наблюдаван конкретно и да бъде решаван по етапен ред от долу нагоре и „от малкото към голямото“. Силната част на изследванията и на тримата Нобелови лауреати се състои в това, че те провеждат много наблюдения „на терен“ – Кремър (Кения), Дюфло и Банерджи (Индия), за да проследят дали с предоставянето на учебници за различни училища, храна за учениците в училищата, осигуряване на нови учители или нови предмети би била изкоренена поне част от бедността. Оказва се, че не толкова самият стимул за учениците, колкото „осъзнаването“ от тяхна страна, че някой се интересува от тях и им помага, ги кара да бъдат по-мотивирани; факторът „внимание“ стимулира в значима степен изследваната таргет група да бъде по-мотивирана и по-активна да „успява“ в живота.

На този етап експериментите, особено на Дюфло и Банерджи, показват, че отделното „микротаргетиране“ и отделните „микроподходи“ са създали вече мрежа от над 100 000 училища в Индия, които прилагат специализирана грижа и внимание към учениците.

Аналогичен подход се използва от Кремър при ваксиниране на различни групи в Кения, като доказва, че при прилагане на мотивационен подход при микротаргетиране дори се снижават самите разходи за ваксинация около два пъти. Проф. Кремър е особено силен в икономическите си изследвания относно връзките между бедността и човешкото здраве, необходимостта от ваксинации и достъп до здравни грижи, здравна превенция и адекватно лечение. Това е учудващо, като се има предвид, че той е под прякото влияние на проф. Робърт Баро от Харвардския университет, за когото се знае, че е яростен апологет на макроикономическото моделиране и „централните“ подходи за създаване на макроикономически политики на стабилност и растеж. Оказва се, че преподавателят по макроикономика е формирал у Майкъл Кремър своя антипод, който благодарение на конкретни наблюдения с конкретни групи от хора и микромоделиране съумява да генерира такова икономическо влияние, което да го разположи в коридора на социалната ангажираност и социалното мислене към решаване на проблема за хуманността в икономиката.

В заключение може да се каже, че новото поколение американски икономисти (родените през 60-те и 70-те) са по-силно ангажирани и съпричастни към проблемите на глобалната бедност, отколкото към проблема за откриване на работещи макроикономически връзки и политики на икономически растеж, основани върху интересите на глобалните инвеститори, международните финанси и вече празната откъм хуманно съдържание мантра „макроикономическа и финансова стабилност“, и като че ли организаторите на описаната церемония в началото на статията и „духът на изследванията“ на награждаваните икономисти обитават в различни светове…

70-годишнината на проф. д.и.н. Людмил Спасов беше почетена с международна научна конференция

Кристиян ЛЪСКОВ

Кръглите годишнини винаги са били повод за равносметка. Годишнината на проф. Людмил Спасов обаче е по-различна. В неговите 70 години се оглеждат и вплитат съдбите на няколко поколения учители, учени и музейни работници от цяла България, на които той предаде с жарко слово и любов академичното познание. На него – професор Спасов, те остават верни и любящи студенти, приятели и приемници.

За да останеш, за да си потребен,
за да те има и след теб дори,
ти всяка вещ и образ покрай тебе
открий отново и пресътвори.

Веселин Ханчев

Израз на тази дългогодишна духовна свързаност и признателност на учениците към техния учител бе провелата се между 15 и 17 ноември в Пловдивския университет международна научна конференция на тема: „Империи и имперско наследство на Балканите (от Античността до наши дни)". Събитието се превърна в истински празник, събрал заедно учени и преподаватели от 9 български университета, от няколко научни центъра и института при Българската академия на науките, от Националния и от много регионални исторически музеи, от Военна академия, Държавната агенция „Архиви" и др. Сред участниците бяха така също колеги и приятели на проф. Спасов от Франция, Полша, Русия, Гърция и Италия, някои от които бяха пропътували внушителните 5000 км до пленителния Пловдив.

Конференцията бе открита в зала „Компас" с приветствени думи на доц. д-р Димитър В. Димитров – председател на организационния комитет. В специално обръщение към юбиляря своите благопожелания изказа и деканът на Философско-историческия факултет доц. д-р Красимира Кръстанова. Поздравителен адрес отправи доц. д-р Георги Митрев, ръководител на катедра „История и археология", като връчи на проф. Спасов последния брой на списание „Пловдивски исторически форум". С думи на признателност и висока оценка за дългогодишната работа на проф. Спасов във Великотърновския университет се присъедини и доц. д-р Николай Кънев – декан на Историческия факултет при ВТУ. В своеобразна и духовита реч ученият и общественикът проф. д-р Пламен Павлов обърна внимание на активната популяризаторска и публична дейност на проф. Спасов. От страна на Филиал „Любен Каравелов" – Кърджали, благодарности за всеотдайната работа на проф. Спасов като негов директор в продължение на 8 години поднесе гл. ас. д-р Ваня Иванова. Поздравителен адрес и подарък от страна на филиала на Пловдивския университет в Смолян поднесе доц. д-р Русалена Пенджекова-Христева. Към изказванията и благопожеланията се присъедини и проф. д.и.н. Димо Чешмеджиев – член на организационния и научния комитет по случай годишнината, а така също и други участници и гости на събитието, пресекли по един или друг начин пътищата си с проф. Спасов – спечелени от неговата деликатност и отзивчивост. В края на приветствената част от програмата студентската общност удостои проф. Людмил Спасов с Почетния знак на Студентския историко-археологически клуб като израз на дълбока привързаност и признателност за дългогодишната му работа със студентите от Пловдивския университет.

Доц. Георги Митрев подарява на проф. Спасов брой от списание „Пловдивски исторически форум"

Проф. Людмил Спасов получи почетен плакет от членове на СИАК

Началото на научната програма на конференцията, в която взеха участие над 70 изследователи от България и чужбина, бе поставено с пленарни доклади на световно признатите учени проф. Бернар Лори от Института за ориенталски езици и цивилизации в Париж и проф. Радослав Мишев от Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий". В рамките на три дни участниците представяха своите проучвания и дискутираха оживено върху отделни проблеми. Работната програма беше разпределена в 6 секции, посветени на античната, средновековната и новата история. Те бяха посещавани активно и от студентите, които с интерес наблюдаваха презентирането на докладите. Първият ден от конференцията завърши с официална вечеря в чест на професор Спасов, изпълнена с весели спомени и планове за бъдещето. В края на втория ден от форума беше направено официално представяне на книгата на проф. д.и.н. Виктор Козодой (директор на Института за исторически и социално-политически изследвания, гр. Новосибирск, Русия) „Белият реванш в страната на алените рози" – за ролята на Александър Гучков в държавния преврат на 9 юни 1923 г. в България. Доц. д-р Георги Митрев представи поредния нов брой на научното списание „Пловдивски исторически форум".

Докладите от тридневната конференция ще бъдат издадени в двутомник от над 900 страници. В качеството си на международен форум научната конференция „Империи и имперско наследство на Балканите (от Античността до наши дни)" бе финансирана от Националния фонд „Научни изследвания". В организационния и в научния комитет по случай годишнината на проф. Спасов се включиха близо 20 учени, докторанти и студенти, начело с доц. д-р Димитър Димитров и доц. д-р Красимира Кръстанова. Честването на 70-годишнината започна още преди самата конференция – с първото издание за 2019 г. на списание „Пловдивски исторически форум", в което гл. ас. д-р Ваня Иванова представя научните приноси и насоки в изследвания на проф. Спасов, а в рубриката „Гостува ни…" своя статия на вниманието на читателите представя и самият проф. Л. Спасов.

Конференцията по случай 70-годишнината на проф. д.и.н. Людмил Спасов се превърна в значимо събитие, което намери широк отзвук сред научните и академичните среди. Но най-вече високият научен форум успя да обедини отново университети, институции и звена от цяла България и чужбина. Празник за историческото образование и наука в Пловдив, който всички ще помним.

Изложбата „Археологическо лято 2019“ – традиция с почти 25-годишна история

Гл. ас. д-р Божидар ДРАГАНОВ

На 2.12.2019 година в Заседателната зала на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ бе открита традиционната изложба *Археологическо лято 2019*. Инициативата за нейното създаване датира още от 1995 година, когато доц. д-р Иван Джамбов, дългогодишен ръководител на катедра „История и археология“, поставя началото ѝ.

Изложбата представя част от артефактите, намерени по време на археологическия стаж на студентите от специалностите „Археология“ и „История“, проведен през изминалото лято.

Моменти от откриването на изложбата и артефакти, намерени през археологическото лято

През настоящия сезон катедра „История и археология“ работи в сътрудничество с две от водещите археологически институции в България – Регионалния археологически музей в Пловдив и Центъра по тракология към Института по балканистика.

Студентите от специалността „История“ под ръководството на ас. д-р Надежда Кирова-Йовчева взеха участие в проучването на епонимния за Пловдив обект *„Форум-север“*. Най-представителната част от форумния комплекс на Филипопол се разкопава дълги години от екипа на Мая Мартинова-Кютова и Биляна Груева-Здравчева.

Форумът на Филипопол е най-големият античен площад, проучен в България. Откритото пространство (ареата) и прилежащите му съоръжения са заемали площ от осем градски инсули (приблизително 2 – 2,5 ха). Освен ареата, портиците и магазините в южната част на комплекса, северната е доминирана от административни сгради – *булевтериона*, интерпретиран още и като *одеон*, *градския архив* (tabularium), интерпретиран и като *библиотека,* и *сградата на съкровищницата*, построена в края на II в. сл. Хр.

Тази година бе проучен и последният участък от обекта, като се очаква в най-скоро време да започне и неговата социализация, което ще доведе до напълно нов облик на градския площад на Пловдив.

Студентите от специалността „Археология“ участваха в проучването на обект *„Църквище“* край с. Драгойново, община Първомай, под ръководството на доц. д-р Иво Топалилов и гл. ас. д-р Божидар Драганов. През настоящия сезон бе възстановена практиката Пловдивският университет „Паисий Хилендарски“ да проучва археологическото минало в района на с. Драгойново. Началото на тази традиция е поставено още през 2008 година с проучването на късноантичното укрепление и средновековния манастир в местността *„Хасара“*.

Раннохристиянският манастир, разкрит в местността *Църквище*, е един от малкото проучени подобни комплекси не само в Тракия, но и в рамките на днешните български земи. Той е от особен интерес, защото, когато се изгражда в началото на V в., във въпросния ареал все още няма ясно установен тип манастирски комплекси по подобие на тези от VI в., и по тази причина проучването му допринася за изследването на еволюцията на *„манастирския комплекс“* като цяло. За момента са разкрити католикона със северния параклис и преходното помещение от юг, както и част от оградния зид на манастира и сградата, разположена южно от християнския храм. Именно в рамките на последните се проведоха и археологическите проучвания през 2019 година като продължение на разкопките от 2018 година. При разкопките се установява, че при изграждането на манастирската сграда са били инкорпорирани под различна форма останките от по-ранно светилище, посветено на Тракийския конник и божествата Зевс и Хера. Откритите цели и фрагментирани оброчни плочки в градежа на проучената в последните археологически сезони базилика също свидетелстват за наличието на сакрален континуитет.

В изложбата, посветена на археологическия стаж на студентите, бяха представени оброчни плочки, керамични лампи и съдове, нумизматични паметници и елементи от църковна утвар от обектите *„Форум-север“* и *„Църквище“*.

Мая Мартинова-Кютова и доц. д-р Иво Топалилов обобщиха последните данни от проведените археологически разкопки пред студентите от двете специалности, което онагледи резултатите от техните усилия по време на лятната практика.

На откриването на изложбата присъстваха заместник-ректорът на ПУ „Паисий Хилендарски“ доц. д-р Мария Стоянова, деканът на ФИФ доц. д-р Красимира Кръстанова, ръководителят на катедра „История и археология“ доц. д-р Георги Митрев, както и доц. д-р Иван Джамбов, основател на специалността „Археология“ и пръв проучвател на обектите в района на с. Драгойново.

Всички присъстващи пожелаха успехи на студентите в бъдещите им археологически начинания.

Постиженията на „съвременната алхимия“

100 години от откриването на изкуственото

Проф. д.ф.н. Никола БАЛАБАНОВ

Използваните в заглавието термини (оградени с кавички) са въведени от Ърнест Ръдърфорд като условно наименование на нов етап в развитието на ядрената физика. Начало на този етап поставя самият той, като през 1919 г. осъществява първото изкуствено превръщане на елементи чрез ядрени реакции. Така, наред със заслуженото прозвище „баща“ на ядрената физика (заради пионерските му изследвания и приносите в тази област), той приема и ролята на „кръстник“ на важен етап от нейното развитие.

Предложеното название „съвременна алхимия“ (или „нова алхимия“) е твърде съдържателно, но в известна степен носи и негативите на дългогодишната история на алхимията. Именно защото в нашето съзнание са натрупани предубеждения заради неуспехите на алхимията, смятам да обърна внимание на някои

положителни резултати от развитието на алхимията.

Както е известно, алхимията е възникнала още в Античността като изкуство за превръщане на обикновените метали в злато. Тази идея – мечта на много поколения, се разпространила в Западна Европа през Късното средновековие. Не може да се отрече примамливият характер на идеята, поради което тя овладяла мисленето на много учени, както и на властниците (разбира се, с различни мотиви). Самият Ръдърфорд споменава в своя статия, че през XV век крал Хенрих VI призовавал църквата да се моли на Бога за успеха на опитите за превръщане на неблагородните метали в злато.

В същото време, без да се уповават на божията помощ, алхимиците продължавали своите опити. В резултат на това била силно разширена практиката на човешката дейност:

– открити били редица ценни съединения и смеси: лекарствени препарати, растителни и минерални бои, стъкла, сплави и емайли, киселини, основи, соли и др.;

– били създадени и усъвършенствани редица лабораторни методи – дестилация, сублимация, филтрация и т.н.;

– били изобретени и нови лабораторни прибори, като дестилационни колони, пещи за продължително нагряване и др.

Освен тези важни практически резултати трябва да се признаят заслугите на алхимията и за развитието на теорията за веществото. Нейна изходна теоретична предпоставка била идеята за единната природа на веществата и тяхното взаимно превръщане. Не може да се отрече прогресивният характер на тази идея. Затова е справедливо да оценяваме алхимията като своеобразно явление в човешката култура – явление, събрало в себе си много особености на средновековното мислене. Именно на тази основа се е формирало европейското обществено мислене за образа на алхимика като „съчетание на теоретик и експериментатор, практик занаятчия, поет и художник, схоластик и мистик, теолог и философ, маг чернокнижник и правоверен християнин“ (БСЭ, т. 1, 1970 г.).

Развитието на науката през XIX век развенчало вярата във възможностите на алхимията (по отношение на „златния мираж“) и тя получила вече статут (и признание) на „донаучна химия“. В края на същото столетие обаче под влияние на революционните открития във физиката идеята за „трансмутация на елементите“ възкръснала отново.

Решаваща роля в това отношение изиграло откриването на естествената радиоактивност (А. Бекерел, 1896 г.). Изследванията за същността на това явление показали, че природата притежава възможности за спонтанно превръщане на едни елементи в други. Естествено възникнала идеята за овладяването на това „изкуство“ и от човека. Неслучайно тази идея се появила най-напред в мисленето на Ръдърфорд, който най-пълно е опознал строежа на атомите като основна съставка на елементите, както и състава на техните ядра. Заради изключителните заслуги в науката заслужава да споменем някои биографични данни и

основните научни открития на Ръдърфорд.

Роден в многодетно семейство на дребен фермер в Нова Зеландия (1871 г.), той успешно завършва основно и висше образование в родината си. Като студент разработил магнитен детектор за електромагнитни вълни, наградата за който му осигурила постъпването в Кавендишката лаборатория (1895 г.). По онова време тя била ръководена от знаменития физик Дж. Дж.Томсън (1856 – 1940 г.). Научната кариера на Ръдърфорд се увенчала с професорски длъжности в Монреал – Канада (1897 – 1907 г.), Манчестър (1907 – 1919 г.), след което до смъртта си бил директор на Кавендишката лаборатория.

Авторитетите в науката определят Ръдърфорд като един от най-великите физици на всички времена. Основание за това дават многобройните му открития, някои от които ще припомня в хронологичен ред (заимстван от книгата на Ю. А. Храмов „Биография физики“, издадена в Киев през 1983 г.):

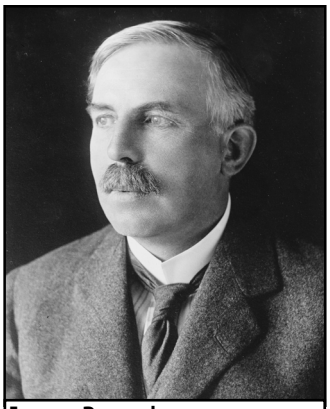

Ърнест Ръдърфорд

– доказва наличието на две компоненти в излъчването на урана, които означава като „алфа-“ и „бета-лъчи“ (1899 г.);

– въвежда понятието „период на полуразпадане“ за радиоактивните елементи като основна тяхна характеристика (1900 г.);

– заедно с Х. Гайгер конструира прибор за регистриране на отделни заредени частици (1908 г.);

– доказва, че алфа-частиците са двойно йонизирани атоми на хелия (1909 г.);

– създава теория за разсейването на алфа-частиците от веществото (1911 г.);

– открива ядрото като основна, централна част на атома и създава планетарен модел на атома (1912 г.). Именно той въвежда термина „атомно ядро“;

– експериментално доказва дифракцията на гама-лъчите и тяхната електромагнитна природа (1914 г.);

– доказва идентичността на рентгеновите спектри при изотопите на даден елемент (1914 г.);

– осъществява първата изкуствена ядрена реакция, при която атомите на азота се превръщат в атоми на кислорода (1919 г.);

– експериментално доказва еквивалентността на масата и енергията в ядрените реакции (1932 г.);

– открива реакция за синтез на деутрони и образуване на тритони (1934 г.).

Към тези теоретични и експериментални открития трябва да добавим още няколко с предсказателен характер, които по значение не отстъпват на посочените по-горе. Ръдърфорд изказва хипотези за:

– самопроизволния характер на разпадането на атомите на радиоактивните елементи (1902 г.);

– съществуването на трансуранови елементи (1902 г.);

– съществуването на протони като елементарни частици (1913 г.);

– съществуването на неутрона и деутрона – свързана двойка „протон–неутрон“ (1920 г.);

– възможността за разпадане на свободния неутрон.

Всички тези открития действително представят Ръдърфорд като многостранен и гениален учен, положил основите на ядрената физика. Но те не изчерпват неговите заслуги за науката. Той е признат и като един от най-талантливите научни ръководители, създал школа от първокласни изследователи. При него са израснали като специалисти Н. Бор (1885 – 1962 г.), създал теорията за водородоподобния атом (1913 г.) и теорията за „съставното ядро“ (1935 г.); Дж. Чадуик (1891 – 1974) открил неутрона (1932 г.); О. Хан (1879 – 1964), открил ред радиоактивни елементи, както и явлението делене на тежките ядра (1939 г.), което е в основата на ядрената енергетика, и много други.

Всички посочени учени, както и други са получили Нобелови награди по физика и химия. Самият Ръдърфорд е удостоен с Нобеловата премия по химия „за изследванията му върху разпадането на елементите и химията на радиоактивните вещества“.

Говорейки за научната школа на Ръдърфорд, трябва да споменем и за нейната връзка с българската физика. Нашата сънародничка д-р Елисавета Карамихайлова, по същество първият български ядрен физик, е специализирала през 1935 – 1939 г. в Кавендишката лаборатория към Кеймбридж и е имала възможност да общува с нейните сътрудници. На свой ред и аз имах възможност да общувам с тази жена по време на моето студентство. Тя работеше в Ядрения институт към БАН, когато през 1958 г. бях определен да участвам в Международна

и приносите на пловдивските физици
превръщане на елементите чрез ядрени реакции

конференция по мирно използване на атомната енергия (Москва, август 1958 г.). Аз подготвих своя доклад под нейно ръководство и с нейни данни. Освен специализираната информация тя с удоволствие и вълнение споделяше своите преживявания по време на специализацията си в Кавендиш. Нейното вълнение се предаваше и на мен, защото тя ме „развеждаше" – мене, студент третокурсник, из столицата на ядрената физика през 30-те години на XX век.

Сега нека се върнем към

голямото откритие на Ръдърфорд,

поставило начало на „съвременната алхимия". След откриването на атомното ядро ученият все по-ясно разбирал, че човек трябва да овладее онова, което протича в природата спонтанно, т.е. превръщане на елементите по изкуствен начин.

Както вече беше споменато, през 1919 г. Ръдърфорд провежда експерименти, при които обстрелва атоми на азота с α-частици и те се превръщат в атоми на кислорода, т.е. протича ядрена реакция:

$$\alpha + {}^{14}_{7}N \rightarrow {}^{17}_{8}O + p.$$

Това било велико откритие, голяма крачка в науката въобще, която впоследствие поставила начало на гигантски прогрес и на техниката. На основата на това откритие след две десетилетия се развива учението за практическото използване на атомната (ядрената) енергия.

Ръдърфорд е оценявал високо това свое постижение и ясно е виждал неговото бъдещо приложение. Разказва се, че когато от Министерството на войната му се обадили с упрек, че не посещава заседанията на комисията, на която бил член и която извършвала равносметката на приключилата световна война, той с достойнство отговорил: „Знаете ли, сега аз съм зает с изследвания, от резултатите на които може би ще зависи изходът на следващата световна война" (историята потвърди тази „прогноза" на учения – краят на Втората световна война беше ознаменуван с атомните бомбардировки над Япония).

Самочувствието и самодоволството на Ръдърфорд били напълно оправдани. Той не се съмнявал в резултатите на своите изследвания и тяхното бъдещо практическо използване. Трябва да отбележим, че неговите изследвания били провеждани във времена, когато са публикувани много погрешни резултати. Навярно възбудата от търсенето често е подвеждала учените и те бързали да съобщят за „открития", които не били щателно проверени. Много от тях забравяли, че радиоактивността има статистически характер и трябва прецизно да се борави с резултатите.

Ръдърфорд не е допуснал нито една грешка в своите изследвания и публикации!

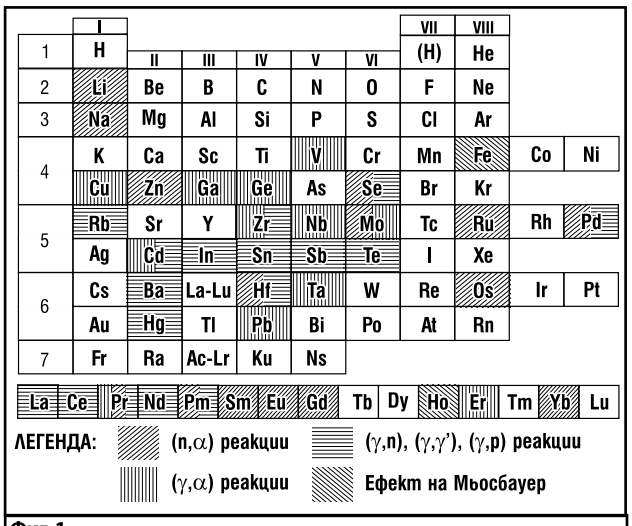

Фиг. 1

През 20-те години на XX столетие ядрените реакции вече стават предмет на изследване във всички европейски центрове на съвременната наука. Нов тласък на тези изследвания дават откриването на неутрона през 1932 г. (Дж. Чадуик) и на изкуствената радиоактивност от Фредерик и Ирен Жолио-Кюри (1934 г.). Ядрените реакции с неутрони „отворили" вратите на неподозирани възможности за получаване на нови елементи. Оказало се, че при „обстрелване" с неутрони на елементи с пореден номер Z в таблицата на Менделеев в резултат на взаимодействието се получава елемент със (Z + 1) пореден номер:

$$n + X(Z,A) \rightarrow X(Z,A+1) \rightarrow e^{-} + Y(Z+1,A+1).$$

Забележителни възможности! Ето това е пътят за получаване на трансуранови елементи – елементи, по-тежки от най-тежкия елемент, присъстващ на Земята. И учените се втурват да търсят такива елементи. В ентусиазма си някои от тях отново се увличат и съобщават за откриване на трансуранови елементи, даже бързат да им дадат имена. После се оказва, че са допуснали грешки (човешко!).

Урожаят от трансуранови елементи започва в началото на 40-те години. В Бъркли са получени последователно елементите нептуний (Z = 93), плутоний (Z = 94) и още по-тежките елементи, на които дават имената америций (Z = 95), берклий (Z = 97), калифорний (Z = 98) и т.н. Онези години можем да наречем „американска ера", която завършва в края на 50-те години.

През 60-те години започва нова ера в откриването на свръхтежки елементи, през която водеща роля изпълняват ядрените центрове в Дубна (Русия) и Дармщат (Германия). Ще спестя подробностите и ще посоча имената само на някои елементи, синтезирани в Обединения институт за ядрени изследвания (ОИЯИ) – гр. Дубна. По-специално тези открития бяха направени на ускорителите в Лабораторията за ядрени реакции (ЛЯР), на която директори бяха последователно Г. Н. Фльоров (1957 – 1989) и Ю. Ц. Оганесян (1989 – 1997). Приоритетът на тези открития е утвърден и с официалните наименования на някои от свръхтежките елементи: дубний (Z = 105), фльоровий (Z = 114), московий (Z = 115), огасий (Z = 118).

Изтъкването само на някои от свръхтежките елементи е преднамерено, свързано с нашата близост до имената на авторите и на местата, където е извършено тяхното синтезиране (Дубна, Московска област). Това е повод да завърша статията с нашето участие в работата на ОИЯИ и да посоча

някои приноси на пловдивските физици в развитието на „съвременната алхимия".

През 1971 г. постъпих на работа в ОИЯИ като научен сътрудник в Лабораторията по неутронна физика (ЛНФ). През следващите години, вече като ръководител на Катедрата по атомна физика в Пловдивския университет, приобщих цялата катедра към тематиката на ОИЯИ (винаги съм изтъквал, че това е най-големият ми принос в организацията на научните изследвания).

В продължение на 10 – 15 години аз и моите сътрудници (А. Антонов, С. Маринова, М. Митриков и съпругата му Р. Митрикова) изследвахме (n,α) реакция с помощта на ядрения реактор в ЛНФ. През следващите две десетилетия катедрата се включи в тематиката на ЛЯР, където с помощта на един от ускорителите изследвахме (γ,α)-реакция при различни елементи. В изследванията включихме и наши студенти, които изпратихме в Дубна (Хр. Христов, А. Тончев, Ф. Кондев и Н. Цонева). При тези ядрени реакции от елемент с характеристика (Z, A) се получава нов елемент с характеристика (Z-2, A-4). В резултат и на двете реакции като междинен продукт се получава ядро във високо възбудено състояние. От това състояние има вероятност, макар и малка, да се изпусне α-частица. Изследваните реакции дават възможност да се определят квантовите характеристики на възбудените състояния. Друг резултат представлява обстоятелството, че ние удвоихме броя на α-радиоактивните ядра, което послужи за доразвиване и усъвършенстване на теорията на α-разпадането.

Като обобщение може да се каже, че с посочените ядрени реакции ние изследвахме стотици възбудени ядрени състояния на около 40 вида атомни ядра. На Фиг. 1 са защриховани елементите, чиито ядра сме изследвали. По такъв начин на Периодичната система на елементите са илюстрирани нашите приноси в развитието на „съвременната алхимия". Някои от получените резултати представляват интерес и за реакторостроенето. Затова може да се каже, че нашите изследвания имат значение както за теорията, така и за практиката.

Като признание за нашите приноси могат да се приемат както стотиците цитирания на резултатите, включително и в научни монографии, така и защитените шест дисертации от сътрудници на нашата катедра. Всичко това е признание за приносите на пловдивската школа в съвременната ядрена физика.

Българо-френска работна среща по проблемите на дългосрочната грижа за възрастни лица

Доц. д-р Ярослава ГЕНОВА

На 25 ноември 2019 г. катедра „Гражданскоправни науки" на Юридическия факултет в Пловдивския университет бе домакин на българо-френска работна среща по проблемите на дългосрочната грижа за възрастни хора. Партньор от френска страна бе д-р Филип Мартен, старши изследовател и директор на Центъра по сравнително трудово и осигурително право към Университета „Монтескьо – Бордо IV", който от близо десет години активно работи над темата за адекватното осигуряване на грижи за хората в напреднала възраст чрез способите на социалното право и на системите за социална сигурност. Ценна практическа гледна точка към поставените на сравнителноправна дискусия въпроси привнесе участието на г-жа Таня Малакова, координатор на програмата „Мобилни социални екипи", която в момента се изпълнява в подкрепа на самотно живеещи и уязвими възрастни хора благодарение на успешно експериментиран модел на партньорство между Българския червен кръст, Община Пловдив и техните частноправни партньори по програмата.

Тази проблематика е свързана с едно от големите предизвикателства пред съвременните общества и пред социалната политика на повечето държави от Европейския съюз. България, особено предвид демографските тенденции, ясно очертани през първите две десетилетия на 21. век, не прави изключение. С увеличаването на средната продължителност на живота паралелно с увеличаването на броя на хората, страдащи от хронични социално значими болести в третата възраст, както и с големите промени в начина на живот и семейния модел на дневен ред излиза необходимостта да се търсят адекватни социално-правни решения, за да се осигури възможност за достоен живот на възрастните граждани, които поради здравословни, възрастови и други причини са загубили частично или напълно способността да водят независим живот и се нуждаят от чужда помощ както в битово, така и в морално, в социално и дори в правно отношение.

Работната среща бе открита от ръководителя на катедра „Гражданскоправни науки" доц. Люба Панайотова, която поздрави участниците и подчерта значимостта на избраната тема. След това д-р Мартен изнесе доклад, очертаващ развитието и актуалните постижения на френското социално право, насочено към подпомагането на изпаднали в зависимост от чужди грижи възрастни лица, основно чрез т. нар. персонализирана помощ за независим живот. Г-жа Таня Малакова запозна останалите участници с начина на функциониране и резултатите от пилотната програма „Мобилни социални екипи" на

Участници в работната среща

територията на град Пловдив, която успешно запълва онези ниши и дефицити, които съществуват при сега действащите законоустановени социални грижи. Става въпрос на първо място за осигуряването на навременна и адекватна подкрепа за възрастните хора намясто и точно в момента, в който те могат да изпаднат в ситуация на особена уязвимост при инцидентно възникнала криза от всякакъв характер в ежедневието. Доц. Ярослава Генова представи общата правна рамка на проблема за осигуряването на чужда помощ на възрастните лица, която обхваща няколко осигурителноправни института, например добавка за чужда помощ към пенсията, и някои от класическите социални услуги – личен асистент, социален патронаж, домове за възрастни хора, които предстои да бъдат допълнени и реформирани чрез новия пакет закони в областта на правата на хората с увреждания, включително тези, настъпили в резултат на високата достигната възраст. По тази най-нова и актуална част от подхода към необходимостта от осигуряване на грижи, социално включване и достоен автономен живот на българските граждани в уязвимо положение, и в частност на възрастните хора, в дискусията с ценни изводи се включи д-р Ангел Шопов. Той постави правните въпроси, които произтичат от нововъведените от Закона за хората с увреждания „мерки за подкрепа". Осигуряването на асистенти, предвидено също в Закона за личната помощ, изисква не само финансово осигуряване, но и адекватна трудовоправна уредба на трудовите договори на асистентите. Някои спорни моменти относно заплащането на личните асистенти бяха представени от докторант Анна Филчева. Последва интересна и ползотворна дискусия, която продължи и след официалното закриване на работната среща.

Президентът на Асоциацията на корейските журналисти изнесе лекция в Пловдивския университет

Луиза ПЕТКОВА, трети курс, специалност „Български език и корейски език"

На 19.11.2019 г. в зала „Компас" на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски" президентът на Асоциацията на корейските журналисти г-н Кю-Сонг Джонг изнесе публична лекция на тема „Робот-журналистика" пред студентите, изучаващи корейски език. Събитието бе открито с изпълнение на националния химн на Република Корея от страна на студентите от специалността „Български език и корейски език" и „Английски език и корейски език", след което заместник.-деканът на Филологическия факултет доц. д-р Елена Гетова и д-р Джеймс Канг, преподавател по корейски език, приветстваха г-н Джонг, който е за първи път на посещение в нашия университет.

Темата на лекцията бе фокусирана върху актуален за нашето съвремие въпрос – мястото на човека в свят на изключително бързо развиващи се технологии. Презентацията предизвика оживена дискусия сред студентите относно това дали роботите биха изместили човека в някои професии, а по-конкретно – в журналистиката. Ще бъдат ли по-акуратни и бързи в изпълнението на определи задачи, като например написване на статия за регистрирано земетресение? Г-н Джонг обясни, че всъщност съществува реална заплаха за професията журналистика, тъй като роботът винаги може да предаде новините в реално време и без излишна подготовка, която би била нужна на един обикновен човек.

На стр. 13

Г-н Кю-Сонг Джонг заедно със студенти, изучаващи корейски език

Международен симпозиум „България и Германия: хоризонти на сътрудничество“

Докт. Радостина КОЛЕВА

В периода 14 – 16 ноември 2019 г. Пловдивският университет беше домакин на Българо-немския симпозиум „България и Германия: хоризонти на сътрудничество“, посветен на обявяването на Пловдив за европейска столица на културата. Форумът се проведе със съдействието на Филологическия факултет в ПУ „Паисий Хилендарски“, Съюза на учените в България – Пловдив, а основни организатори бяха доц. д-р Красимира Чакърова от Катедрата по български език в ПУ и д-р Зигрун Комати – председател на Германо-българското дружество за насърчаване на връзките между България и Германия. Целта на това дружество е да подкрепя научното и културното сътрудничество между двете държави. Повечето от членовете му са учени – филолози, културолози, археолози, историци и др., получили образованието си в България и запазили топли чувства към нашата страна.

Тържественото откриване на форума се състоя на 14 ноември в зала „Компас“. В началото прозвуча химнът на Европа „Ода на радостта“, а присъстващите пригласяха на немски или на български език. Поздравление към присъстващите поднесоха проф. д-р Теменужка Йовчева, заместник-ректор на ПУ „Паисий Хилендарски“, доц. д-р Елена Гетова – заместник-декан на Филологическия факултет, и доц. д-р Тодорка Димитрова, член на Управителния съвет на Съюза на учените в България – Пловдив.

Участници в симпозиума

Официални работни езици на събитието бяха български и немски език. Освен гостите от Германия в симпозиума активно се включиха и участници от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“: от Катедрата по романистика и германистика, от Катедрата по руска филология и от Катедрата по български език. На първото и второто заседание бяха представени разнообразни лингвистични теми: „Размисли за представянето на историята на българистиката“ (проф. д.и.н. Хелмут Шалер), „Немско-български паралели въз основа на двукомпонентни формули“ (гл. ас. д-р Боряна Тенчева), „Някои особености при изразяването на отрицание в българския и немския език“ (доц. д-р Красимира Чакърова, докт. Радостина Колева), „Семантичните полета „Zeit“ и „време“ в българския и немския език“ (д-р Зигрун Комати), „Белегът „немски“ в оценъчната скала на българските печатни и електронни медии“ (проф. д-р Радка Влахова-Руйкова), „Немска граматика“ на Якоб Грим – 200 години по-късно“ (д-р Енчо Тилев), „Названията на иглолистни дървета от перспективата на историческото езикознание“ (д-р Корина Лешбер), „Специфични за страните измерения на рецепцията и анализа на специализирани текстове“ (гл. ас. д-р Станислава Илиева), „Спортът като източник на метафори в българския и немския език“ (ас. Иванка Танева).

Третото заседание беше посветено на изследвания в областта на литературата, културата, историята и отразяването на историческите и културните събития в медиите: „България в Химерод – диалог и пътища на духа“ (проф. д-р Румяна Златанова); „Българската културна седмица във Франкфурт на Майн, 1942“ (д-р Снежанка Бауер); „Murmures „Die Flüsterer“ (д-р Деница Попова); „Женските образи в творчеството на Петер Хандке“ (гл. ас. д-р Радослава Минкова); „Падането на Берлинската стена и рухването на Живковия режим“ (д-р Детлеф Щайн); „Международното лятно училище IATI „SummerTrans“ за теория и практика на превода: перспективи за сътрудничество в България?“ (проф. д-р Лев Цибатов).

След края на заседанията работата продължи с презентация на книгите „Handbuch Bulgarien“ („Наръчник България“), съставители и автори Гергана Бьоргер, Зигрун Комати, Теде Кал (Forum: Bulgarien, Band 6, Verlag Frank&Timme Berlin, 2018); романа на Румяна Захариева „7 Kilo Zeit“ (1990) и българския му превод „Ръкавици за студената война“ (2018); BULGARICA. Band 3, издание на Германо-българското дружество за насърчаване на връзките между България и Германия. Гостите дариха ценни немскоезични издания на библиотеката на Пловдивския университет и на Лингвистичния клуб „Проф. Борис Симеонов“.

През следващите два дена беше организирана богата културна програма. Тя включваше посещение на Голямата базилика, която със съдействието на проф. Мария Шнитер беше отворена специално за нас – участниците в симпозиума. Всеобщо възхищение предизвикаха пъстроцветните мозайки с флорални и геометрични мотиви. Продължихме с разходка из старинната част на града. Най-добре обобщава впечатленията на гостите спонтанното възклицание на д-р Зигрун Комати: „Всичко в Пловдив е красота!“.

По желание на германските ни приятели посетихме градовете Карлово и Сопот. Очарова ни комплексът „Старинно Карлово“ с Бухаловия хан, Патевата къща, Етнографския музей и други обекти. Поклонихме се пред паметника на Васил Левски и на гроба на майката на Апостола Гина Кунчева. Видяхме стенопис на църквата „Св. Богородица“, изобразяващ ръкополагането на Левски за дякон. Запознахме се със старите занаяти в Карлово. Една от гостенките ни дори си изработи глинен съд, за който я увериха, че ще бъде изпечен, запазен и тя ще може да си го получи при последващо посещение. Посетихме и живописния водопад Сучурум, разположен в близост до градския парк на Карлово.

В Сопот посетихме родната къща на Иван Вазов. Когато влязохме в двора, пред нас оживя обстановката, описана в първата глава от романа „Под игото“. По-любознателните от нас успяха да се доберат до ценната информация, че името Вазов произлиза от арабската дума *vaaz*, чието първо значение е „проповедник“, но има и значение „който говори добре, умее да убеждава, красноречив е“.

Разделихме се с истински приятели и доброжелатели на България. Научихме повече едни за други, а това е една от най-сигурните предпоставки за разкриване на нови „хоризонти на сътрудничество“.

Президентът на Асоциацията...

От стр. 12

Освен това роботът в бъдеще ще разполага с богата информационна база и ще може да отговори на всеки един ваш въпрос, дори ако го питате какво е времето в Австралия в момента.

Лекцията провокира въпрос, който развълнува присъстващите: журналистите роботи боравят с материали и информация, която се отличава с расистки и сектантски нюанси. Работи ли се към промяна на това? Г-н Джонг отговори, че в момента роботите се програмират да осъществяват интервюта, без да взимат под внимание фактори като раса и пол. Учените се опитват да избегнат тези ограничения и роботът да не подбира хора според външния вид.

Г-н Джонг посещава за четвърти път България, но за първи път е гост лектор в Пловдивския университет. В края на лекцията той сподели, че би се радвал отново да дойде на посещение, и подари на всеки един от студентите книгоразделител с пожелание да бъдат все така усърдни в изучаването на корейския език.

Д-р Петър ГРАМАТИКОВ

Филипополският събор и

Сюжетът на темата хронологически се ситуира в римо-византийския период, когато с построяването на новата столица гравитационният център на империята се премества от запад на изток. Някои форми на християнството не приемат никейската доктрина. Антагонизмът между православието и арианството бил във вреда на империята, затова през царуването на император Констанций II, убеден и ревностен арианин, борбата с никейското православие се води безмилостно.

Това е историческият период, който е най-натоварен със събори, символи на вярата и събития, свързани с развоя на арианизма, прегрупирането и разколите между неговите привърженици или неговите противници. Събори се свикват против събори, защитавайки ожесточено своите позиции; символи на вярата се съставят против други символи на вярата, на отправени анатеми се противопоставят контраанатеми. Езическият историк Амиан Марцелин пише: „Пътищата в империята се пренаселиха от галопиращи епископи“.

Четвърти век спада към третата епоха от първия период в класификацията на науката *обща църковна история*, през който ересите относно личността на Въплътения Син Божи повдигат множество догматически въпроси. Това е епохата на Първия вселенски събор; период на бурно развитие на църковната йерархия и администрация. Малко след Първия вселенски събор от Никея на изток се надига реакцията на проарианската коалиция, която минава в настъпление и атакува с цел елиминиране навсякъде в Изтока на онези, за които православието е останало в дефинирания на Никейския събор символ на вярата. Антиникейската реакция имала значителна мощ. Политически силно, арианството излиза на сцената в ролята на заклет враг на всичко, носещо определението никейско. От Палестина до Тракия една дузина епископски центрове виждат своите православни архиереи отстранени от поста им след поредица от църковни събори между 326 и 335 г.

Съборът във Филипопол от 343 г. е значимо събитие, свързано с развитието на арианизма; един събор, който маркира конфронтирането между привържениците и противниците на Никейската вяра, между православие и неправославие. След проведения във Филипопол контрасъбор окончателно се конфронтират Изтокът и Западът не в географски смисъл, а по отношение на първото, в завършен вид разделение в историята на християнската църква.

Антиномията в конфликта Изток – Запад, на която нееднократно се акцентира в книгата*, е базирана на думите на самите филипополски съборни заседатели, в параграф 25 от Филипополското съборно послание, където пише: „Оттук ви стават ясни нечестивите им попълзновения, техните заслуги в завихрянето на такъв ураган и потоп в света, разстройвайки почти целия Изток и Запад, така че всеки от нас да занемари църковните си задължения, да изостави Божия народ и евангелското учение, за да дойдем отдалеч… Какво повече да речем?...“, и то тъкмо със смисъла, който му придават – на вселенска конфронтация, засегнала всички части на тогавашния свят и на едната, апостолска и католическа Църква Христова. За източния контрасъбор противостоянието се обуславя от нарушаването на древните църковни установления с въвеждането на ***нов закон, по който източните епископи ще бъдат съдени от западните*** – novam legam introducere puntaverunt, ut Orientales episkopi ab Occidentalibus indicarentur. Автономността на източните църковни събори е защитена във Филипопол с изключителна агресивност, понеже членовете му вярват, че самата дискусия за решенията на съборите от Изток е обидна за членовете на тези събори.

Има различия и се дебатира в науката относно годината на провеждане на съборите в Сердика и Филипопол. Днес по свидетелствата на Historia acephata и други извори по-точно можем да датираме насрочването на събора в Сердика именно през 343 г. (или 1096 година Ab urbe condita, от основаването на града, т.е. на Рим), а не погрешно индикираната у Сократ и у Созомен 347 година. След разпускането на събора св. Атанасий заминава за Наисус (дн. Ниш), където отпразнувал Пасхата на 344 г., а за Великден на следващата година бил поканен от император Констант в Аквилея. Епископ Атанасий се завръща в Александрия след второто си изгнание през 346 г. – сведение, потвърдено от Йероним, който ни указва, че епископ Атанасий Александрийски се завърнал в 10-ата година от царуването на император Констант. Пасхалните писма на св. Атанасий ни осведомяват, че съборът се е провел минимум две години преди той да се намери отново в Александрия, т.е. започнал е през есента на 343 г. и е подновил заседанията си в началото на 344 г., също така ни засвидетелства, че двамата делегати, пратени от Сердика при император Констанций, пристигнали в Антиохия за празника Пасха през същата 344 година. Следователно може със сигурност да се твърди, че Окръжното съборно послание на източната група от Филипопол е съставено, подписано и разпратено преди Великден през 344 година. В края на същата 344 година на запад пристигат на свой ред представители на източната група епископи, за да изложат своите възгледи пред император Констант и да му представят своя Символ на вярата (това всъщност е т. нар. „ektesis makrostihchos“, или IV символ на събора на Освещението, in enceniis, разширен със серия анатеми).

Персонификация на провинция Тракия. Релеф от храма на обожествения Адриан (дн. Palazzo Massimo alle Terme на Piazza di Pietra в Рим), построен от Антонин Пий – осиновен син на император Адриан и негов наследник

При откриването на събора в Сердика присъстват почти равен брой представители на Изтока и на Запада, по около 80 от всяка страна. Още с пристигането си в Сердика епископите се разделят на две враждебни една на друга групи. Напразно епископ Осий Кордовски прави опити за примиряването им. Източната група напуска града. С приемането на правилата и издаването на енциклика работата на западната атанасианска партия в Сердика приключила.

Най-дискутирани и оспорвани от сердикийските правила са онези, отнасящи се до правото на обжалване пред Римския епископ. Относно тези канони за „право на апел“ от Сердика възгледът на католическите богослови канонисти (с малки изключения) е, че Сердикийският събор през 343 г. отделя изключително място на Римския престол като пазител и гарант на църковното единство; че винаги може да се обжалва пред Римската църква, понеже „тя е основана от Петър“.

Споменаването на името на Римския епископ – Юлий, в третия канон от Сердика множество автори приемат като ограничаване действието на канона с времето, докато той е на римския епископски престол, защото той по онова време бил единствен гарант на православната никейска вяра, превърнала се в религия на Запада през време на арианската криза; но други му противопоставят противоположното мнение, изтъквайки петия сердикийски канон, който съдържа само „Римския епископ“, т. е. без каквото и да било ограничение, а преди това името на епископ Юлий е добавено, понеже е бил добре познат и като личност и могъщество, и откъм ясно изразена позиция. Следователно Сердикийският събор признава една върховна юридическа власт в църковните дела на римския първосвещеник единствено в качеството му на защитник на православната вяра от Никея, и то не в смисъл на върховен съдия, а като овластен с правото да свика нов събор – за разследване правотата на вече взети решения по църковнонаказателни процеси, ако се убеди, че предявеното обжалване е основателно. Може да се твърди, че 3., 4. и 5. правило на Сердикийския събор въвеждат извънредна процедура с временен характер в рамките на антиномията „никейско православие – арианска ерес“.

арианството на изток

Сердикийският събор е свикан с добри намерения като вселенски събор, със задачата да се пацифицира империята в религиозно отношение. Обособяването на източните епископи в отделен събор във Филипопол променило типа на събора от Сердика, като го превърнало в чисто западен поместен църковен събор.

Можем да приемем предположението, че е имало едно първо заседание на поканените от императорския викарий на Филипопол източни епископи – провело се на градския акропол (както предлага Лесли Барнард в своето изследване на Сердикийския събор от 343 г.) или на стадиона, където се е събирало „Тракийското народно събрание" на автономния античен град, вероятно преди да тръгнат за Сердика, където е трябвало да се проведе свиканият като вселенски събор през 343 г. С конституирането във Филипопол на отделен източен събор са налице всички основания да локализираме като място на провеждане на съборните сесии от 344 г. една раннохристиянска базилика в палестино-римски стил (на адреса на митрополитския дом на днешния римокатолически епископ на град Пловдив, бул. „Кн. Мария-Луиза" № 3). Раннохристиянската църква изумява с размерите си (включително атриума и двора): общата ѝ дължина е 86,30 м (дължината на наоса с апсидата е 56,50 м), а ширината ѝ – 38,50 м; тя е най-голямото здание от този вид от IV – VI век на територията на Балканите – за сравнение, Константиновата базилика в Рим е с размери 100 м дължина на 76 м ширина, а базиликата в Помпей – 67 м на 25 м.

В хода на археологическите проучвания след вдигане на хоросана над долния слой мозайка в Голямата базилика се откри изключително ценен надпис с изписано в него името на епископа, по чието време е била подредена мозайката, но около 2/3 от него липсва. Като цяло, съхраненото последно изречение би гласяло следното: „ἐτελειώθη ἡ μούσωσις ἐπισκοπέοντος [---]κιανοῦ", т. е. „мозайката е изработена при епископстването на [--]киан". Като напълно е възможно това да е еп. Евтикиан Филипополски, домакин на контрасъбора, подписал синодалното му послание. Безспорен факт е обаче, че епископът от разглеждания епиграфски паметник е бил от проарианската партия, тъй като спрямо този надпис е приложена римската практика на заличаване на паметта, damnatio memoriae (в смисъл на abolitio nominis, заличаване на името в надписи).

До нас е достигнала, запазена на латински език у епископа на Поатие Иларий, вероизповедната формула на Филипополския събор, която се превежда и публикува в книгата за първи път на български език.

Своята енциклика източният събор адресира на първо място до предстоятелите на главните древнопросияли катедри, имащи „предимство по чест" – до Григорий, епископ Александрийски (заместил съборно осъдения на Изток св. Атанасий), до епископа на Никомедия, както и до Картагенската църква и нейния епископ Донат. Епископ Донат, който, макар и упоменат на трето място след Александрийския и Никомедийския епископ, оставя името си в добилото популярност на латински название на съборното послание „Синодално писмо до Донат Картагенски" – едно антиникейско сдружаване между ереста и разкола. Търсенето на подкрепа от африканския клир в Северна Африка е много добре преценено, понеже е самопонятно, че африканските епископи няма да подкрепят аспирациите на Римския епископ за намеса във вътрешноцърковните дела на северноафриканската църква.

Източната енциклика, изготвена и разпратена от Филипопол, но представена като сердикийска, е отправена също така и до трима кампанийски епископи – до епископа на Кампания Дезидерий, до Фортунат, епископ Неаполски в Кампания, и на трето място – до Евтикий Аримински в Кампания. Накрая следват поименно споменатите епископ Максим Салонски в Далмация и посоченият без катедра епископ Синферунтий. Следователно и на Запад е имало привърженици на източната позиция за непризнаването на епископите Атанасий и Маркел, признак на несъгласие с властовите претенции и инициативите на Римския епископ. Това обяснява и факта, че твърде малобройна е групата на италийски епископи – членове на Сердикийския събор. Западните участници в събора поставят под съмнение митрополитската автономност на източните епископи и техните събори и това предизвиква последните да се борят яростно в защита на автономията на митрополитската административна система. Така епископи от проникейския Запад жертват административните критерии в полза на православието на вярата (това бил техният абсолютен критерий), т. е. през 343 г. чистотата на вероизповедта застава срещу митрополитската автономност.

Император Константин и Никейският събор, изгаряне на арианските книги. Рисунка върху пергамент.
Ръкописен източник: Компендиум по каноническо право, MS CLXV, Biblioteca Capitolare, Верчели (обл. Пиемонт), Сев. Италия, ок. 825 г.

Диоцез Тракия – 400 г. сл. Хр.

Изследването на „влиянието на арианството върху развитието на учението за римското първенство" е тема комплексна и трудна, върху нея е писано много и твърде противоречиво. Много повече текстове засягат събора в Сердика, защото подробно е анализирана канонотворческата дейност в Сердика, за да се направи изводът, че Сердикийският събор признава на Римския епископ правото на обжалване и ревизиране на присъди над епископи, но не в смисъл на право да съди като по-горна инстанция, а тази юрисдикция има един последващ събор, свикан от него. Въпреки изразените хипотези, предположения и изводи, свързани с атанасианската партия и антиникейската опозиция и нюансите в позициите на отделните църковни групи в този исторически моментум, през който се формират идеите на църквата и се изгражда нейното право, умишлено съм се въздържал от по-категорични дефиниции; но основният извод е направен – че въпреки числената малобройност на убедените и ревностни ариани сред членовете на Филипополския събор, които в голямата си част са представители на доникейския консерватизъм и антиатанасианската партия, този събор остава в църковната история като „символ и еманация на ереста и разкола".

На археологията и епиграфиката в настоящото издание е отделено специално внимание. Това се дължи донякъде и на локалния ми патриотизъм като пловдивчанин, и на приповдигнатия дух и тон в града, който през 2019 г. е Европейска столица на културата, а тъкмо сега се навършват точно 1675 години от края на заседанията на църковния форум в античния Пловдив. Немаловажно е и правилното интерпретиране на религиозната символика и перспектива на данните от спомагателните науки, които черпим от археологическите разкопки на античната епископска базилика във Филипопол, свързана с провеждането на контрасъбора от 343 – 344 г., което ще даде и нови измерения на разбирането за историческите факти, събития, личности.

* Книгата на д-р Петър Граматиков „Филипополският събор (Никейско православие и арианска ерес)" излезе през 2019 г. Тя може да бъде поръчана директно от издателството на *e-mail: sales@avtoprint.com и на тел. 0882303033; 0885995096.*

Силен старт на академичната година за Класна стая „Конфуций“

Елица МИЛАНОВА

Класна стая „Конфуций“ отбеляза началото на академичната година с поредица информационни, образователни и културни събития, както и проекти за нови такива.

На 21.11.2019 г. беше проведена инициативата „Ден на отворените врати“, по време на която гостите се запознаха с екипа и ресурсите на Класната стая, взеха участие в открит урок по китайски език и в работилница по калиграфия. Интерактивно занимание за деца подготви госпожица Ли, доброволката от Китай. Тя ги запозна с любимото китайско животно – пандата, заедно с което се научиха да изброяват частите на тялото. На откритият урок за възрастни, проведен от Елица Миланова, посетителите чуха любопитни факти за етикета при запознанство, за (не) традиционните поздрави в Поднебесната и успяха дори да се представят на китайски. Лекторката в Пловдивския университет Уан Ин проведе майсторски клас по калиграфия, на който участниците се насладиха на ароматен китайски чай, традиционна музика и философията на осмисляне и удоволствие от всяко движение на четката.

Силен интерес предизвика и състоялата се на 22.11.2019 г. информационна среща под наслов „Моята китайска мечта“. По време на срещата бяха представени възможностите за обучение и специализация в страната. Презентации изнесоха вече дипломирани студенти на Пловдивския университет. Йорданка Палянкова, Валентин Иванов и Троян Марков, стипендианти на различни програми за обучение в Китай, споделиха опита си и дадоха ценни съвети на бъдещите кандидати. С онлайн включване директно от Китай взеха участие и обучаващите се в бакалавърски и магистърски програми в момента Милка Росенова, Здравка Дончева, Теодора Симеонова, Адриана Кирилова и Екатерина Диб.

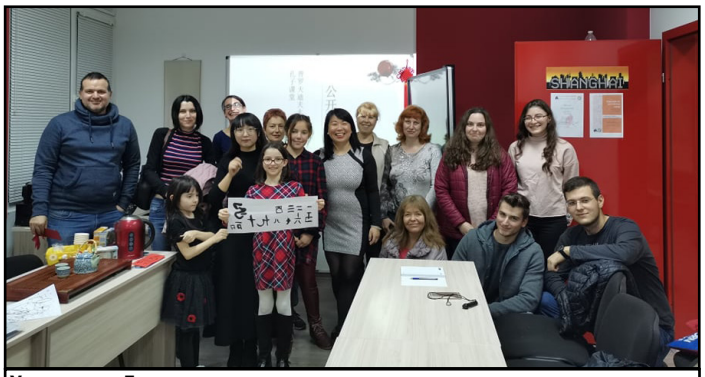

Участници в Деня на отворените врати

28.11.2018 г. беше ознаменуван от две важни за Класната стая събития. На този ден се проведе традиционната годишна среща между ръководството на Пловдивския университет в лицето на заместник-ректора по международно сътрудничество, академична мобилност, връзки с обществеността и протокол доц. д-р Надя Чернева и заместник-декана по научната дейност на Филологическия факултет доц. д-р Борян Янев и директорите на Института „Конфуций“ в София – г-жа Чунли Гао и г-жа Аксиния Колева. На срещата бяха обсъдени ролята на Пловдивския университет в развитието на китаистиката в България и основният му принос като звено за подготовка на качествени преподаватели, които да отговарят на нуждите на средните училища в страната. За пореден път бе подчертан приносът на Пловдивския университет и Класната стая за развитието на младите специалисти и изграждането на единна балканска мрежа чрез организация на станалата вече традиционна методическа школа „Аспекти в преподаването на китайски език, литература и култура“, както и редица други събития, насърчаващи диалога между университета, неговите студенти и бизнеса като потребител на образователната услуга. Срещата бе последвана от откриването на проекта „Многото лица на дракона“.

Проектът предвижда поредица от културни и образователни събития, които ще популяризират китайския език и култура в Пловдив. „Многото лица на дракона“ стартира с открита лекция на Елица Миланова на тема „Суеверията – фактор в развитието на китайския език“. По време на лекцията бяха обсъдени някои типични за китайската култура суеверия и табута, които са довели до промени в езика на лексикално, йероглифно, дори и граматично ниво. В края на вечерта всички присъстващи получиха подарък – свитък с традиционно китайско суеверие и покана да присъстват на следващите събития от календара на Класната стая.

В Пловдив започна работа школа по етикет и балетно изкуство за деца

Школата по етикет и балетно изкуство за деца на възраст от 4 до 17 години стартира работа успешно в началото на декември в Пловдив. Съвместната инициатива на Центъра за руски език и култура към Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и Детското балетно студио „Grand Fouette“ до момента събра две балетни групи. Продължава набирането за групата по етикет.

Обучението в балетното студио „Grand Fouette“ се осъществява по уникалната методика на световноизвестната руска балетна академия „А. Я. Ваганова“. Студиото функционира вече две години в гр. Карлово. Освен в Пловдив миналата седмица то отвори врати и в Санкт Петербург, откъдето периодично майсторски класове у нас ще провеждат гост репетитори.

Първият цикъл от занятия ще е с интензивен характер – всеки ден от 2.12. до 9.12.2019 г. от 16 до 17 ч. в Пловдивския културен институт – ул. „Иван Перпелиев“ № 5.

За записвания се обадете на тел. +359 988 862 705, контактно лице: Александра Ангелова – ръководител на проекта. Главен специалист по системата на обучение е Наталия Чернецкая: тел. +7 960 242 85 28, Санкт Петербург, Русия.

През летните месеци студиото предлага лагер школа на българското Черноморие с хореографи и педагози от Академията за руски балет „А. Я. Ваганова“ – Санкт Петербург.

Малките почитателки на Терпсихора

Занятията в балетното студио целят изучаване и опазване на класическото балетно наследство. Те са подходящи както за подготовка на деца за постъпване в професионални училища, така и за любители на балета, които мечтаят за сценични изяви.

Нека бъдем НАДЕЖДА за ДИМИТЪР!

Благотворителен концерт и базар в подкрепа на Димитър Щилиянов, който се нуждае от лечение в чужбина

На 1 декември 2019 г. в Дома на културата „Борис Христов“ се състоя благотворителен концерт, организиран от Клуба на мениджъра към Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Ето как студентите изразиха своята мотивация за случването на това благородно начинание: „Чували ли сте за завета на хан Кубрат? За това как, ако сме обединени, сме непобедими, за това как, бидейки заедно, можем да постигнем и невъзможното. Всеки един от нас е една малка частица от нещо голямо – нещо, наречено живот“.

Частица надежда дариха на една майка и на едно момче с голямо сърце и мечти многото добри хора, които се отзоваха.

Димитър Щилиянов е на 20 години, от град Сливен. През май 2018 г. е диагностициран със сарком на Юинг. Младежът минава операции, редица химио- и имунотерапии и в началото на тази година постига ремисия.

Щастието обаче не продължава дълго... През юли ракът се завръща и се развива бързо!

И за Митко този ад започва отначало, но благодарение на адекватната реакция на лекарите в Пловдив е стабилизиран, бавно започва отново да мечтае и да се усмихва. Отново с помощта на лекуващия лекар в Пловдив откриват клиника във Виена – Австрия, където обещават иновативно лечение с много добра прогноза. Но средствата за това лечение са непосилни за семейството, а лечението е силно необходимо на това момче, за да се радва на живота.

Членовете на Клуба на мениджъра, които организираха благотворителния концерт в подкрепа на Димитър Щилиянов под мотото „Заедно можем повече“, изказват благодарност на всички участници: Искра Иванова, Росица Младенова, Габриела Каишева-Фърцова, Цветелина Зарева, Пламен Гогин, Вениамин Хайрапетян – Арменеца, Патрисия Генчева, Детската вокална формация „Омайниче – Ранопойчета“, Сдружението за култура, изкуство и спорт „Немезида“, балет „Ера“, танцьорите от Народно читалище „Отец Паисий“ – с. Радиново, Кукленотеатралното студио „Импресия“, ансамбъл „Бисерче“, фолклорния танцов ансамбъл „Иглика“ и фолклорния танцов ансамбъл „Седенчица“.

Благодарим за всеотдайната помощ по организацията и неспирната работа на: Атанас Димитров, Нешка Брандийска, Екатерина Димитрова, Мария Димитрова, Стефан Михалев, Виктория Илиева, Вили Петрова, Александра Маркова, Виолета Кичева, Диана Ялъмова, Мария Батинкова, Стивен Стоилов, Ивайло Ставрев, Татяна Николова.

Изказваме благодарност за подкрепата и спонсорството към Факултета по икономически и социални науки и Студентския съвет при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Копирни и фотоуслуги „Копимейд“, Община Пловдив.

Участници в благотворителния концерт

След благотворителния концерт студентите от Клуба на мениджъра, Центъра за руски език и култура и Класна стая „Конфуций“ към Пловдивския университет продължават с друга инициатива в подкрепа на Митко – благотворителен базар, който ще се проведе на 15 декември от 9 до 18 часа пред Централната поща в гр. Пловдив и ще продължи на 16 и 17 декември във фоайето на Нова сграда и във „F10“ – заведението в Ректората.

Очакваме ви, за да може заедно да сътворим едно коледно чудо и да подарим светлина в живота на едно прекрасно момче! На базара ще предложим картини, произведения на изкуството, ръчно изработени коледни украшения и много други неща.

Ще се радваме да бъдете с нас и заедно да подкрепим една кауза, която си заслужава!

Нека върнем мечтите на Димитър и семейството му!

Нека бъдем НАДЕЖДА ЗА ДИМИТЪР!

Клуб на мениджъра

Театрална трупа от Хърватия гостува в Университета

Борислава КАСАВЪЛЧЕВА
Спец. „Славистика“, II курс

На 10.11.2019 г. имахме възможността да бъдем част от публиката на постановката *„Животът на свети Лаврентий мъченик“*, поставена от самодейния театър на град Хвар, Хърватия, където се намира и един от най-старите театри в Европа. Вместо в театрална зала събитието се проведе в църквата „Св. Йосиф“, която е в близост до университета. Представлението беше на хърватски, но публиката не изпита трудност при разбирането на текста, а чудесната актьорска игра успя да ни въведе в атмосферата на средновековния религиозен свят и да ни запознае с особеностите на религиозната драма от XV век.

Хърватските актьори на сцената на Учебния театър

На 11 ноември същата актьорска трупа представи драматизирана версия на първия хърватски разказ от XVI век – *„Риболов и рибарски разговор“* от Петър Хекторович. Така от средновековния XV век се пренесохме в един различен свят, в който човекът вече се вълнува от своите ежедневни проблеми и изразява мисли и емоционални вълнения, близки и до нашия съвременник. Това беше уникална възможност за всички нас да се запознаем с един художествен текст, чрез който оживя многоликата атмосфера, характерна за едно от забележителните културни явления на ренесансова Европа – дубровнишко-далматинската литература. Пиесата е поставяна в 12 държави, а този път своята сцена предложи Учебният театър на Пловдивския университет. Искрено се забавлявахме и успяхме да добием представа за богатството на хърватския език и за едни от най-ранните текстове, създавани на този език.

Направи впечатление, че актьорите в самодейния театър на град Хвар са на различна възраст и с различни професии, но всички те са обединени от желанието да създават изкуство, което силно въздейства на публиката. Впечатлението, което тяхната игра остави, беше завладяващо за всички нас, които станахме част от цялостното изживяване.

„Ужасно хубаво!“ / „Гениално грозно!“ – за езиковите

Доц. д-р Майя КУЗОВА

Когато, подготвяйки се за хабилитацията, осмислях написаното през годините, си дадох сметка, че винаги ме е привличало крайното, особеното. Растеше любопитството ми към самобитните прояви и ярката оценъчност, която въпреки неоспоримата си универсалност е извънредно своенравна, подхранва се от национална специфика и сама я моделира. Занимаваше ме доминиращата негативна оценъчност, врастнала се във всички езикови нива, а *измамната* пейоративност претендираше за цялост и даде основата на монографията **Парадоксите на експресията в българския и руския език***.

Става дума за озадачаващи, с видимост на нонсенсни, езикови единици, силно натоварени с експресивна функция. Като многолик феномен, експресията се предава със средства, взаимодействащи си виртуозно: странна номинация, *вироглаво* съчетаване, чудати афикси, фигурално структуриране, транспозиции на категории. Експресивността се отнася към областта на неотчетливата семантика и е пряко свързана с емоциите, чиято роля в живота на човека е абсолютно безспорна. Емоцията и оценката от своя страна са обединени от присъщата им противоречивост и неуловимост, те винаги са взаимнозависими, което допълнително усложнява (освен изследването) самото им езиково формализиране. Най-често то е **извън-** или **не**нормативно. Натоварена с оценъчност във висока степен, емотивността се превръща в афективност и става ирационална. Ако реалното ни отношение към оценката *Той е много глупав!* се приближава до *Това е ужасно!* и легализира израза *Той е ужасно глупав!*, то какво ужасно има в констатацията на интелект, доброта и почтеност: *Той е ужасно умен, ужасно добър, ужасно свестен човек!*; **р.** *Он ужасно умный, ужасно добрый, милый, отзывчивый человек!*

Смело може да се каже, че и спазването на правилата, и нарушаването им са любими човешки дейности. С езика експериментират всички, с различен успех, но непрекъснато. *Проблемните* явления се критикуват или пренебрегват: зоната на нетипичното интригува, но ред особени факти отбягват от погледа на изследователя, защото не се отличават с повторяемост, възпроизводимост и множественост. Анализираните прояви обаче са толкова мащабни, че разклащат термина *изключение* (удобно именуващ хетерогенни множества с неясен статут) и въпреки признаците на изключителност заявяват системност на обичайни речеви средства, изразяващи емоция.

Примерите са характерологични прояви на градирано оценъчно отношение: *Адски ми е приятно! Жестока балада! Бомба си! Това е чиста тъпотия!*; **р.** *Я ужасно рад! Это шедевральный маразм!* Свикнали сме да чуваме и произнасяме: *Жестоко! В отпуска съм и морето ме чака!*, но и: *Чудесно! Право в локвата!*; *Красота! Забравих си ключа!*; *Супер! Падна ми батерията!*; **р.** *Прелесть! Дом чуть не сгорел из-за тебя!*; *Чудесно! Хлеба ни крошки!*, но и *Браво! Кричать так на маму!*; *Ужас, как хорошо!* Точно емоцията е в основата на шоковата риторика, на асиметрията и абсурдното преплитане на плюсов и минусов знак. Противоположното, в разрез с предписанията на философската и нормалната човешка логика, става взаимноопределимо: *ужасно хубаво*, *страшно забавно*, *адски приятно*, *супертъпо*; **р.** *ужасно красиво*, *страшно интересно, супер плохо*. Потвърдена от речниците е законността на *адски дънки*, *зверски концерт*, *страшен филм*, *бесен купон*, *луд мач*, *жестоко си изкарахме*. Проблемът е важен в обхвата на разсъжденията за това как употребата променя думите и не засяга само *пришълците* от жаргона. Водеща е констатацията, че езиковите средства за изразяване на емоции са във висша степен метафорични, а „въображението на знака“ (Р. Барт) се илюстрира с редуването на *божествено красив*, *красив като бог*, *пее (танцува*, *рисува) като бог* **и** *дяволски красив*, *пее (танцува*, *рисува) като дявол*; **р.** *она красива как богиня* **и** *она чертовски (дьявольски) красива*. В условни синонимни отношения встъпват *бог* и *дявол*, *убийствено* и *гениално*, *страшно (ужасно)* и *чудесно*. Разклаща се до конфликт стилистичната палитра: *идиотски изискан*, *брутално талантлив*, *баш Friday* с *баш промоции*; **р.** *шикарно тупой*, *потрясно обворожительная*.

Възможно ли е в разнообразието от формална, семантична и функционална *нетолерантност* да се очертае принцип, наличен ли е отработен маниер, който разполага със специализиран корпус за емоционално реагиране? Отговорът е – да. Оценъчната експресия има вид на стратегия, в ход са процеси на стандартизация, управляващите техники могат да бъдат класифицирани и описани. Характерологията на алогизмите е резултат от взаимодействието на изведените 6 принципа: **хипербола**, **контраст**, **повторение**, **компресия**, **ирония** и **нулиране**.

Доц. д-р Майя Кузова

Хиперболата е емотивна модификация на семата *големина* или *интензивност* и усилването ѝ до напускане на стандарта. Принципът се формализира в контраста: *Страшно съм доволна!*, *Безумно хубава снимка!*, *Той е ужасно съвършен!*, *Представлението е убийствено добро!*; **р.** *Чертовски рад тебя видеть!*, *Страшно, до чертиков, нравилась мне шапка!*, *Он ужасно славный!*, *Потрясающе красивая женщина!* Разпространявайки се, шаблонът огледално приобщава и позитивни интензификатори, негативната оценка се усилва откъм *опаковата* страна: *Уникален негодник!*, *Порядъчен мръсник!*, *Чист боклук!*, *Талантливо грозен блок!*, *Простотиите ти са гениални!*; **р.** *Совершенный подлец!*, *Восхитительный хам!*, *Его осенила бриллиантно тупая идея*. Враждуващите семи се преосмислят емоционално, конфликтът се иронизира, а формалната оксиморонност гарантира експресивен ефект.

Тенденцията за фрагментарност е представена от общите възклицания. Кулминацията на оценката хиперболно използва противоположния знак, а контрастът е в амбивалентността. Речевият капацитет на *Кошмар!*, *Страхотия!*, *Приказка!*; **р.** *Отпад!*, *Писк!*, *Класс!* е разширен до *конспирация* и се нуждае от контекст: *Лудница! Такава хубост!*; *Красота! Нямам чисти чорапи*; **р.** *Зараза! Хорошо как!*; *Блеск! Голодными ушли!*

В опозиция, механизмът на натрупването е ярък в редупликациите: *леко тъпичък*, *малко скъпичко*, *малко се поизложих*, *лекичко се поразмърдах*, *съвсем мъничко почетох*; **р.** *чуть приоткрытый*, *несколько солоноватый*, *легонько приврал*, *лишь самую чуточку (малость) приукрасил*. Наслагването не е формално зацикляне, а е прагматично обвързано с неувереност и дискретност на оценката. *Облекчаването* на фразата е нежелателно или невъзможно, моделът предполага ударно маркиране като част от структурната стратегия. През парадокса на кумулацията се формира устойчива тавтология: *Хубавото си е хубаво! То разговор ли е като разговор! Патка с патка!*; **р.** *Мастер так мастер! Вор есть вор! Болван болваном! Всем дуракам дурак!* Парадоксална е логическата и езикова игра в *Глупак не, ами глупак!* – оценката е отречена и тавтологично (засилено) потвърдена: *Не глупак, а (пълен) глупак! Не хубаво, а (страшно) хубаво!*

За водещ следва да се признае принципът на контраста, като широката му представеност се регулира от рестрикции. Несистемно – на фона на *страшен математик*, *страшна торта*, *жестоко парти*, **ужасно парти* е прагматично неуспешно: *ужасното парти* си остава *ужасно*, за разлика от *жестокото и страшното парти*, което е *чудесно*. Независимо от логиката на нашите догадки речевата употреба е въпрос и на произвол на узуса, създаващ (или не) традициите на употребата.

Сред системните рестрикции са следващите факти. Пейоративният признак (например ***глупак***) предполага пълнота, изчерпаност с езиково означен лимит (*кръгъл*, *абсолютен*, *пълен*): *абсолютен идиот*, *пълен тъпанар*, *напълно/съвсем луд*; **р.** *полный тупица*, *законченный дурак*, *совершенный идиот*, *абсолютно сумасшедший*. Плюсовата оценка обаче не търпи предел, показателите му са прагматично непригодни: **пълен красавец*, **абсолютно красив* (*умен*), **съвсем красив*, **напълно / съвсем добър*; **р.** **совершенно красиво*, **совсем/абсолютно умный*, **полная красавица*, **законченный/круглый красавец*. Параболата на плюсовия излишък се изкривява назад и надолу към пейоративизация и парадокс: *ужасно красив*, *убийствено/безумно мъдър*, *дяволски кадърен*, *кошмарно/адски хубаво*; **р.** *ужасно добрый*, *страшно умный*, *чудовищно/чертовски/*

* Текстът, който публикуваме, е част от публичната лекция по случай избирането за доцент на д-р Майя Кузова.

парадокси на експресията

до боли красиво, *убийственно / дó смерти прекрасно.* Твърде хубавото напряга, свръхвисоката му степен е подозрителна и отворена (*безподобно*, *безкрайно*, *нечовешко*, *неземно*; **р.** *безмерно*, *бесконечно*, *беспредельно, запредельно*). Опира до невярване и отрицание: *неописуемо*, *нереално*, *невъзможно*; **р.** *нереально*, *невероятно*, *до невозможности*, *донельзя*, *слов нет.* Освен маркери за лимит позитивните признаци трудно търпят определяне със слаби интензиви: **малко умен*, **леко хубав*; **р.** **немножко добрый*, **чуть красивый*, **чуть/несколько умный*.

В критичната точка на похвалата сработва компенсаторният механизъм на иронията: *Страшен помощник!*, *Хубав ред!*, *Голяма(та) красавица!*, *Факир/цар си на издъните!*; **р.** *Хороша подруга!*, *Прекрасный ответ!*, *Само совершенство!* При пикова негативна оценка – също: *талантливо тъп*, *възхитително прост*, *първокласен гнусар*; **р.** *гениально тупой*, *порядочный подлец*, *отменный пройдоха*, *восхитительный негодяй*, *замечательное хамство*.

Нулирането е особен семантичен вариант на хиперболното оценяване: *Невероятна красота!*, *Не е истина!*, *Няма такова удоволствие!*; **р.** *Бесподобная прелесть!*, *Удовольствие непередаваемое*, *ну невозможное!* Отричането може да е образно (**от радост** *падам*, *откачам*, *полудявам*, *умирам / ошизеть*, *рехнуться*, *сойти с ума*, *умереть*): *Да откачиш от кеф!*, *Умирам от радост!*; **р.** *Сойти с ума! Ошизеть! Чудный рассказ!*

Сферата на емоционалната оценъчност е част от ценностната картина на менталния живот на човека. В нея прекалените неща са неестествени: *Прекален светец и Богу не е драг*, *Много хубаво не е на хубаво*; **р.** *Все хорошо в меру*, *Что чересчур, то нехорошо*, *Лучшее враг хорошего*. Приемането и оценяването на хубавото е сложно. В езика е запечатано боязливото отношение към *прекалеността* на хубавото, което може да го направи непоносимо (защото няма лошо хубавото да е много, но е нужна капка тъга с идея за баланс, за да не чуе дяволът): *Толкова беше хубаво, че се плаша*! *Беше толкова красив, че в него имаше нещо отвратително*; **р.** *Она была чудовищно, чертовски красива!*, *Он так здорово играет на рояле, что иногда даже противно!*, *Вы не хуже ее танцуете, а уж она танцует – чертям тошно!*

Парадоксалните фрази са удачни оценъчни модели, за което свидетелства социалната им рефлективност – обичайни са в ежедневието, в медиите и рекламата (там са на особена почит: *убийствено модерен стил*, *жестоко удобен матрак*, *зверски вкусни кубети*; **р.** *жутко выгодные цены*, *отчаянно крутое изобретение*, *безумная вкусняшка*).

В съпоставителен план разминаванията са очаквани. Етнокултурно специфичен е националният манталитет, значи и емотивният, оттам експресивният потенциал на езиковите ресурси. Материал за размисли предоставят употребите на две неепатажни лексеми: българската **работа** и руската **дело**. **Работа** е класическа *емотема*, създаваща множество ментални и речеви клишета: *Ти си голяма работа! Българска работа! Опасна работа! Котешка му работа! Женски работи!* За принципа на парадокса напомня фактът, че *Страшна работа!* е позитивна оценка, а *Хубава работа!* – предимно негативна. В руския език *„рабóта – дело серьезное“*, а **дело** е прекрасен пример за емотивна лакунарност.

Национално специфично е поведението на българските умалителни суфикси. Принципно (извън строгата размерност) те тегнат към контекст на дружелюбност: *Ще направя кафенце! Ще ти сложа баничка.* На този фон *Внимавай в картинката! На кого говоря, детенце?! Главичката ще ти счупя! Кръвчицата ще ти изпия! Вратленцето ти откъсвам!* заплашват. Колкото повече умалителност присвояват, толкова повече заплашват: *Ей, момченце мръсничко!*

Материалът в своята цялост е пряко обвързан с проблемите на езиковото развитие. Обигравайки смисъла на един от основните еволюционни постулати, можем да обобщим същината на темата така: най-естественото за експресивната оценъчна тактика е да бъде неестествена. Ексцентричните модели са не просто интересни, в изведения смисъл те са закономерни. Основното предимство, разковничето за успеха и ефективността им е точно тяхната евристична ефектност. А мястото им в потенциала на разговорната реч е толкова голямо, понеже езикът е дом на духа.

Живеем нервно и в надпревара, бързаме и лесно се палим, а емоциите ни са объркани, противоречиви, крайни. Говорим нерядко по същия начин. И ... това вече изглежда ***дяволски нормално***.

Автопортрет на Кирил Христов

Стефан ПАМУКОВ

Открит е оригиналът на пародийния автопортрет на изтъкнатия наш поет Кирил Христов. Сега с абсолютна точност се знае кога и какво е написал авторът и какви промени той самият е нанесъл върху текста. Има обаче и външна намеса, която няма нищо общо с оригинала. Пародията подтиква и към повече размисъл върху подобен род произведения, които днес все по-рядко се срещат в нашата поезия.

А ето и факсимиле от самия ръкопис:

Кирил Христов

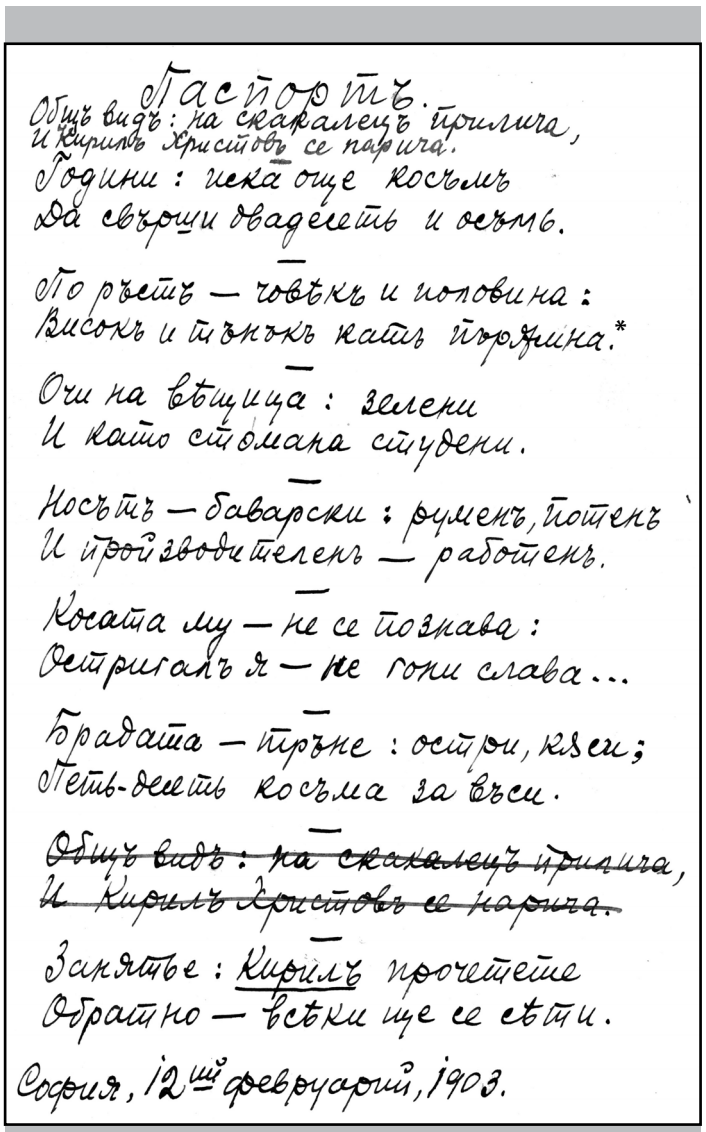

Пасторъ.

Общъ видъ: на скакалецъ прилича,
И Кирилъ Христовъ се нарича.
Години: нека още косъмъ
Да свърши двадесетъ и осъмъ.

По ръстъ — човѣкъ и половина:
Високъ и тънокъ катъ пържина.*

Очи на вѣщица: зелени
И като стомана студени.

Носътъ — баварски: руменъ, потенъ
И производителенъ — работенъ.

Косата му — не се познава:
Остригалъ я — не гони слава...

Брадата — тръне: остри, кѣси;
Петь-десетъ косъма за вѣси.

~~Общъ видъ: на скакалецъ прилича,~~
~~И Кирилъ Христовъ се нарича.~~

Занятие: Кирилъ прочетете
Обратно — всѣки ще се сѣти.

София, 12ий февруарий, 1903.

* Пържина – диал. – дълъг прът.

Отлично начало на спортната година за отборите на Пловдивския университет

Новата учебна 2019/2020 година за спортните отбори на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ започна обещаващо. Част от тях, за да достигнат до финалите през месец май, трябва да преминат през предварителни квалификационни кръгове през есента и пролетта.

На 17.11.2019 г. във Враца се проведе есенният държавен студентски крос. В него участва почти целият елит на леката атлетика в България – при жените и при мъжете имаше представители на девет висши училища. В отборното класиране жените ни убедително застанаха на първо място пред Националната спортна академия и Софийския университет. При мъжете, за съжаление, останахме четвърти – след Софийския университет, Великотърновския университет и Националната спортна академия. Силвия Георгиева от ПУ пробяга най-бързо 2160-метровото трасе и зае първо място индивидуално, а останалите ни лекоатлетки са съответно: Таня Димитрова – 5. място, Кристина Борукова – 8. място, Габриела Георгиева е на тринадесето място от общо 31 участнички.

Отборът по лека атлетика (жени) заедно със ст. пр. Валентин Кузев

Трасето при мъжете беше с дължина 6400 м, а при много силна конкуренция атлетите Владимир Клявков, Милен Иванов, Недялко Боруков и Илия Кътев заеха съответно от 15. до 18. място в индивидуалното класиране.

Без загуба приключи есенният кръг за волейболните отбори на ПУ при мъжете и жените. Мъжете фиксираха пет победи, първата от които бе над Тракийския университет – Стара Загора, с 3:2 гейма; последваха и срещите с пловдивските висши училища, над които надделяхме със следните резултати: Технически университет – 3:0; Медицински университет – 3:1; Аграрен университет – 3:1; Университет по хранителни технологии – 3:0.

Жените бяха още по-безапелационни, като всичките им мачове завършиха с резултат 3:0, съответно срещу Медицинския университет, Университета по хранителни технологии и Тракийския университет. Според регламента на турнира след приключването и на пролетния квалификационен кръг от пловдивската група за финалите на Универсиадата се класират първите два отбора. Класирането в момента изглежда така:

Отборът по волейбол (мъже)

Жени

1. Пловдивски университет – 6 т.; 9:0 гейма
2. Тракийски университет – 3 т.; 6:5
3. Медицински университет – 1 т.; 3:8
4. Университет по хранителни технологии – 0 т.; 4:9.

Мъже

1. Пловдивски университет – 9 т.; 15:4 гейма
2. Медицински университет – 8 т., 13:4
3. Тракийски университет – 4 т.; 11:9
4. Аграрен университет – 3 т.; 9:11
5. Университет по хранителни технологии – 3 т.; 6:11
6. Технически университет – 0 т.; 0:15.

Отборът по футбол

Три убедителни победи постигна футболният отбор на Пловдивския университет – с 14:0 над Аграрния университет, 5:2 над Университета по хранителни технологии и 4:0 над Медицинския университет. Така футболистите ни оглавиха класирането с 9 т. и 23:2 голова разлика, следвани от АУ с 4 т. и 5:18 голово съотношение, а трети и четвърти са МУ с 3 т. и УХТ с 1 т.

Баскетболните отбори се представиха с променлив успех. Мъжкият отбор регистрира загуба (след неубедително съдийство) със 105:107 от Медицинския университет и безапелационна победа със 111:86 над Аграрния университет.

Жените изиграха един тежък мач с Тракийския университет, който бе загубен със 72:88 т.

Всички останали мачове бяха отложени за пролетния полусезон, като и двата ни отбора запазват шансовете си за класиране на финалите.

Женският отбор по тенис на маса фиксира три победи: с 3:1 над Медицинския университет – Плевен, 3:0 над Техническия университет – София, и 3:1 над Стопанската академия – Свищов, както и две загуби с по 0:3 от Националната спортна академия и Университета по архитектура, строителство и геодезия. Отборът събра 8 т. и дели 4.–7. място във временното класиране.

Без най-добрия си състезател и с известна доза малшанс мъжкият състав претърпя три загуби: от Националната спортна академия с 3:1, Софийския университет – 3:2, Шуменския университет – 3:0, и спечели една победа над Русенския университет с 3:0. Така с актив от 5 т. се отдалечи от призовата тройка и дели 6.–8. място във временното класиране.

Отборът по волейбол (жени)

На 28.11.2019 г. се проведе традиционният турнир по аеробика под егидата и със спонсорството на Студентския съвет при Пловдивския университет. Победителка е Гергана Димитрова – спец. „Руска филология“, втора е Николета Димитрова – „Молекулярна биология“, а на трето място е Стефани Петрова – „Предучилищна педагогика“. Титлата „Мис Аеробика“ заслужи Чамица Денева от Пловдивския университет, а в крайното отборно класиране нашето висше училище също е на първо място.

„Пловдивски университет“